

ადრეული ბავშვები

№4, 2024

ISSN 2720-8621

9 772720 862008

ბავშვების, მცენიერებისა და
ახალგაზრდობის სამინისტრო

სსიპ მასწავლებელთა
პროფესიული განვითარების
ეროვნული ცენტრი

ადრეული ბანათლება

N2(4), 2024

გამომცემელი –
მასწავლებელთა
პროფესიული განვითარების
ერთვნილი ცენტრი

სარედაქციო კოლეგია

თამარ თოლორაია

საქართველოს განათლებისა და მეცნიერების
სამინისტროს სკოლამდელი განათლების
განვითარების სამმართველოს უფროსი

მასაპირო კატო

იაპონიის საერთაშორისო თანამშრომლობის
სააგენტო (JICA) საქართველოს განათლებისა
და მეცნიერების სამინისტროს ადრეული
განვითარებისა და განათლების მრჩეველი

ეთერ ღვინდერია

ივ. ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის
სახელმწიფო უნივერსიტეტის ფსიქოლოგიისა
და განათლების მეცნიერებათა ფაკულტეტის
პედაგოგიკის სასწავლო-სამეცნიერო
ინსტიტუტის ასოცირებული პროფესორი

ხატუნა დოლიძე

ილიას სახელმწიფო უნივერსიტეტის
ასოცირებული პროფესორი, ბავშვის
განვითარების ინსტიტუტის ადრეული
ინკლუზიური განათლების ცენტრის
ხელმძღვანელი

თამარ სალინაძე

ადრეული განათლების ექსპერტი, ცენტრის
სკოლამდელი აღზრდისა და განათლების
ხელმძღვანელის პროგრამის კონსულტანტი,
ტრენერი

მანანა ჩქარაული

ცენტრის სკოლამდელი აღზრდისა და
განათლების ხელმძღვანელის პროგრამის
კოორდინატორი, ტრენერი

ნატო ფანჯულიძე

ცენტრის სკოლამდელი აღზრდისა და
განათლების ხელმძღვანელის პროგრამის
ექსპერტი

მთავარი რედაქტორი

ნინო ლაბარტაძე

კორექტორი

მარია ნიკლაური

დიზაინერი

ბესიკ დანელია

ყდაზე: ტყის ბაღში „ბუნებარე“

გადაღებული ფოტო.

საკონტაქტო ინფორმაცია:

ტელ.: (995 32) 2 200 220;

ელ.ფოსტა: info@tpdc.ge

მისამართი:

თბილისი 0186,

ზურაბ ანჯაფარიძის I შესახვევი, N6

ISSN 2720-8621

ჟურნალში გამოქვეყნებულ პუბლიკაციებში
გამოთქმული ზოგიერთი მოსაზრება,
შესაძლოა, არ ემთხვეოდეს მასწავლებელთა
პროფესიული განვითარების ეროვნული
ცენტრისა და ჟურნალის რედაქციის
შეხედულებებს. ცალკეულ სტატიებში
დასახელებული ფაქტების უტყუარობაზე
პასუხისმგებელია სტატიის ავტორი

WWW.TPDC.GE

2 რეაქციის სიყვანა

სკოლამდელი ბანათების რეფორმა

მეზოინფორმაციის

4 პირველი ბანათების-განათლების

თბილისი რედაქციის

7 ბანათებისა და სკოლის რედაქციის განათლების განვითარების მიზნების

პროფესიული განათლება

მედიის დანა

12 სკოლამდელი აღზრდისა და განათლების განვითარების განათლების განვითარების განვითარების

პირველი განათლების მეთოდოლოგია

რედაქციის სიყვანა, ნინო ლაბარტაძე

17 განათლების განვითარების განვითარების განათლების განვითარების

ნინო ლაბარტაძე

22 განათლების განვითარების განვითარების

ნინო ლაბარტაძე

30 „განათლების განვითარების განვითარების“ – განათლების განვითარების განვითარების

საერთაშორისო გამოცდილება და პირველი განათლების სფეროს განვითარების განვითარების

ნინო ლაბარტაძე

34 განათლების განვითარების განვითარების განათლების განვითარების

განათლების განვითარების

თბილისი რედაქციის

39 განათლების განვითარების განვითარების

ნინო ლაბარტაძე

46 განათლების განვითარების განვითარების განათლების განვითარების

ნინო ლაბარტაძე

52 განათლების განვითარების განვითარების განათლების განვითარების

დღეს უკვე აღარავისთვისაა სადავო ის საკითხი, რომ ხარისხიანი ადრეული განათლება დიდი ინვესტიციაა ბავშვის მომავალ აკადემიურ თუ პიროვნულ განვითარებაში.

ამის მიუხედავად, მაინც საინტერესოა ადრეული განათლების სფეროში არსებული კვლევების შედეგების მიმოხილვა. ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი კვლევა, რომელიც შეეხება ხარისხიანი ადრეული განათლების პროგრამის გავლენას ადამიანის შემდგომ ცხოვრებაზე, გახლავთ 1962–67 წელს მიჩიგანის შტატში განხორციელებული პერის საბავშვო ბაღის პროექტის (Perry Preschool Project) ფარგლებში დაწყებული ლონგიტუდური კვლევა, რომლის საფუძველზეც არის შექმნილი ადრეული განათლების კურიკულუმი—მაღალი შესაძლებლობები (HighScope). აღნიშნული კურიკულუმის ფილოსოფია ეყრდნობა ჯან პიაჟეს, ჯონ დიუის, ლევ ვიგოტსკისა და ჯერომ ბრუნერის მოსაზრებებს. მაღალი შესაძლებლობების (HighScope) მიდგომა იზიარებს იდეას, რომ ბავშვები

სწავლობენ უკეთ, როდესაც სხვადასხვა საქმიანობას თავად გეგმავენ და ახორციელებენ, ხოლო აღმზრდელების მხრიდან წახალისებულია თამაშისა და მასალების არჩევის შესაძლებლობა. ამგვარად ბავშვები ადრეული ასაკიდან იგებენ, რომ თავად შეუძლიათ გადაწყვეტილებების მიღება და პრობლემების გადაჭრა თამაშის პროცესში. ბავშვები სწავლობენ გამოცდილებით. მიდგომა ორიენტირებულია ბავშვის დანახვაზე, მის საჭიროებებზე მორგებასა და სპონტანურობაზე. თუმცა იმავდროულად, სტრუქტურირებულია—დაბალანსებულია ბავშვის მიერ ინიცირებული და უფროსის მიერ მართული პროცესები. მიდგომის საკვანძო ელემენტებია: აქტიური სწავლა, მრავალფეროვანი თამაშებისთვის სივრცეებად დაყოფილი საგანმანათლებლო გარემოს შექმნა, ყოველდღიური დღის განრიგი, რომელიც აღმზრდელებისა და ბავშვების მიერ არის შედგენილი, უფროსსა და ბავშვებს შორის ურთიერთობის სტრატეგიები, ბავშვების ინდივიდუალური პროგრესის შეფასება და დოკუმენტირება განვითარების ხელშესაწყობად და, რაც მთავარია, მშობლების ჩართულობა. კვლევის პროცესში დაბალი სოციო-ეკონომიკური სტატუსის მქონე ოჯახების 3–4 წლის 123 ბავშვიდან, შემთხვევითი შერჩევის პრინციპით, 58 ბავშვი ჩაირიცხა ექსპერიმენტულ ჯგუფში, რომელშიც საგანმანათლებლო პროცესი მიმდინარეობდა სწორედ „მაღალი შესაძლებლობების“ კურიკულუმით, 65 ბავშვი კი (რომლებიც არ იყვნენ ჩართულნი პროგრამის მიმდინარეობაში) განისაზღვრა საკონტროლო ჯგუფად. ექსპერიმენტული ჯგუფის ბავშვები 2 წლის განმავლობაში (წელიწადში 39 კვირა) დადიოდნენ საბავშვო ბაღში. კურიკულუმი აგრეთვე მოიაზრებდა აღმზრდელების 1.5-საათიან ყოველკვირეულ ვიზიტებს ბავშვების ოჯახებში მშობლების პედაგოგიზაციისა და ბავშვსა და მშობელს შორის არსებული კომუნიკაციის გაუმჯობესების მიზნით. მკვლევრები ყოველწლიურად აგროვებდნენ ექსპერიმენტულ და საკონტროლო ჯგუფში მყოფი ბავშვების მონაცემებს. აღმოჩნდა, რომ 27 წლის ასაკ-

ში ადრეული განათლების პროგრამაში ჩართული ბავშვებიდან 71%-ს ჰქონდა მიღებული 12-წლიანი და მეტი განათლება, საკონტროლო ჯგუფის ბავშვებიდან კი – მხოლოდ 54%-ს. პროგრამაში ჩართული ბავშვებიდან 59% იყო დასაქმებული, საკონტროლო ჯგუფიდან კი – მხოლოდ 32%. კანონთან კონფლიქტში მყოფი, ექსპერიმენტული ჯგუფიდან აღმოჩნდა 31%, საკონტროლო ჯგუფიდან კი – 51%. აქედან, ნარკოტიკებით ვაჭრობის გამო, ექსპერიმენტული ჯგუფიდან დაკავებული იყო 7%, ხოლო საკონტროლო ჯგუფიდან – 35%. აღნიშნულ შედეგებთან მიმართებით ეკონომისტმა დანობელის პრემიის ლაურეატმა ჯეიმს ჰეკმანმა აღნიშნა, რომ საბავშვო ბაღში ჩართულმა ბავშვებმა „მოიგეს“. საბავშვო ბაღში ჩართულ ბავშვებს ჰქონდათ უკეთესი ჯანმრთელობა, მეტი შემოსავალი, უკეთესი სოციალურ-ემოციური უნარები. პროგრამის ძლიერ მხარედ კი ჰეკმანმა ხაზი გაუსვა მშობლებთან მუშაობასა და აღმზრდელების მაღალ კომპეტენციას.

ასევე საგულისხმოა შეერთებული შტატების ჯანმრთელობისა და ადამიანური სერვისების დეპარტამენტის პროგრამა Head Start, რომელიც უზრუნველყოფს ადრეული ასაკის ბავშვების განათლებას, პროგრამის ფარგლებში ზრუნვას მათ ჯანმრთელობაზე – ჯანმრთელობის სკრინინგის სახით; ასევე, კვებას და მშობელთა ჩართულობის სერვისებს დაბალი შემოსავლის მქონე ბავშვებისა და მათი ოჯახებისთვის. აღნიშნული პროგრამის სერვისები დარესურსები შექმნილია იმისათვის, რომ ხელი შეუწყოს სტაბილურ ოჯახურ ურთიერთობებს, გააძლიეროს ბავშვების ფიზიკური და ემოციური კეთილდღეობა და შექმნას გარემო შემეცნებითი უნარების გასავითარებლად. პროგრამა 1965 წლიდან ფუნქციონირებს და იხვეწება. 2005 წლის ბოლოსთვის მასში ჩართული იყო 22 მილიონზე მეტი ბავშვი. 2020 წელს ჩატარებულმა კვლევამ უჩვენა, რომ პირებს, რომლებიც ჩართულნი იყვნენ ადრეული განათლების პროგრამაში, ჰქონდათ უფრო მაღალი შემოსავალი და

ასრულებდნენ განათლების მეტსაფეხურს, ვიდრე ის ბავშვები, რომლებიც არ იყვნენ ჩართულნი ადრეული განათლების პროგრამაში. 2021 წელს ჩატარებულმა კვლევამ აჩვენა, რომ Head Start-ში ჩარიცხულ პირებს ჰქონდათ საშუალო სკოლის დამთავრების, კოლეჯში ჩარიცხვისა და მისი დასრულების არსებითად მაღალი მაჩვენებლები, ვიდრე მათ თანატოლებს მსგავსი სოცო-ეკონომიკური სტატუსის მონე ოჯახებიდან, რომლებიც არ იყვნენ ჩართულნი ადრეული განათლების პროგრამაში. 2022 წელს ჩატარებულმა კვლევამ აჩვენა, რომ Head Start-მა გაზარდა მარტო-ხელა დედების დასაქმება და შემოსავალი.

ამ ყოველივეს ანალიზის შედეგად, დასკვნის სახით შემიძლია აღვნიშნო, რომ ადამიანების კეთილდღეობა და სახელმწიფოს მომავალი მნიშვნელოვნად არის დამოკიდებული ხარისხიან და ხელმისაწვდომ ადრეულ განათლებაზე.

ნიმუშა

მთავარი რედაქტორი,
სკოლამდელი აღზრდისა და
განათლების ხელშეწყობის პროგრამის მენეჯერი,
ფსიქოლოგიის დოქტორი

ეკატერინე ბენაძე

საქართველოს გარემოს დაცვისა და
სოფლის მეურნეობის სამინისტროს
გარემოსდაცვითი ინფორმაციისა და
განათლების ცენტრის
დირექტორის მოადგილე

ადრეული გარემოსდაცვითი განათლება

აქსიომაა, რომ ადრეული ასაკი ადამიანის განვითარებაში უმნიშვნელოვანესი პერიოდია, რადგან სწორედ ადრეულ ასაკში ეყრება საფუძველი პიროვნების ფიზიკურ, სოციალურ და ინტელექტუალურ განვითარებას. ადრეული განათლების დაბალი ხარისხი და არასათანადო პირობები, როდესაც ბავშვს არ შეუძლია სწავლისა და განვითარების შესაბამის გარემოში პოზიციონირება, დიდ ზეგავლენას ახდენს მის შესაძლებლობებზე ცხოვრების განმავლობაში; ასევე არსებობს ალბათობა, რომ ბავშვის განვითარებისთვის ეს შეიძლება ხანგრძლივად უარყოფითი შედეგის მომტანი იყოს.

ადრეული განათლების ხარისხი პირდაპირ პროცესულია ბავშვის განვითარებასთან, მომავალში მის აკადემიურ და სოციალურ წარმატებასთან და ასევე, გრძელვადიან პერსპექტივაში, მნიშვნელოვანი შედეგის მოტანა შეუძლია საზოგადოებისთვის. უფრო მასშტაბურად რომ მივუდგეთ საკითხს, ხარისხიან ადრეულ განათლებას გადამწყვეტი მნიშვნელობა აქვს როგორც მასში ჩართული თითოეული ბავშვის კეთილდღეობისთვის, ისე სახელმწიფოს განვითარებისათვის.

ეპოქა, რომელშიც ვითარდებიან ჩვენი ბავშვები, გარემოსდაცვითი გამოწვევების წინაშე დგას, რაც,

ბუნებრივი პროცესების გარდა, მზარდი ტექნოლოგიური და სამრეწველო განვითარების სწრაფი ტემპით და, შესაბამისად, ადამიანის ქმედებებითაც არის განპირობებული. სწორედ ამიტომ, გარემოზე უარყოფითი ზემოქმედების შემცირებისა და მდგრადი განვითარების მიზნით, მნიშვნელოვანია, შეიცვალოს ჩვენი ცხოვრების სტილი. განათლება მდგრადი განვითარებისთვის არის საშუალება ახლანდელი და მომავალი თაობებისათვის, შეიძინონ არა მხოლოდ ცოდნა, არამედ სათანადოდ აღიჭურვონ შესაბამისი უნარებით და მათი პრაქტიკაში გამოყენების მოტივაციით.

როდესაც ვსაუბრობთ, რომ საქართველო მიისწრაფვის მდგრადი განვითარებისაკენ, როცა ვამბობთ, რომ ვაღიარებთ გარემოს დაცვას, როგორც ადამიანის უფლებების განუყოფელ ნაწილს – იცხოვროს დაცულ, სუფთა და ჯანმრთელ გარემოში, მნიშვნელოვანია, რომ გარემოსდაცვითი განათლება ადრეული განათლების კონტექსტში, არ მოვიპოროთ საბავშვო ბაღში განხორციელებული მეთოდოლოგიისგან განცალკევებით. გარემოსდაცვითი თემების ინტეგრირება საგანმანათლებლო პროცესში ბუნებრივად, ბავშვების ინტერესებისა და საჭიროებების შესაბამისად უნდა მიმდინარეობდეს, მათი არჩევანის

თავისუფლების გათვალისწინებით და ჰოლისტური განვითარების ხელშეწყობის გზით.

ბალის ასაკიდანვე მნიშვნელოვანია, რომ აღმზრდელმა გარემოსდაცვითი საკითხებს დაუთმოს დრო, გაუღვივოს პატარებს ინტერესი ბუნებრივი გარემოსა და ცოცხალი ორგანიზმების მიმართ, წახალისოს ბავშვებში ისეთი პრაქტიკული უნარ-ჩვევების განვითარება, რომლებიც დაეხმარება მათ გარემოს შეცნობაში, მასთან ადაპტაციაში, ჯანსაღი და სუფთა გარემოს შენარჩუნებაში, საკუთარი შესაძლებლობებიდან გამომდინარე, ცოცხალ ორგანიზმებზე ზრუნვასა და ბუნებრივი რესურსების გონივრულ გამოყენებაში. შესაბამისად, განათლების სფეროში ადრეული განათლების სპეციალისტს განსაკუთრებული მნიშვნელობა და პასუხისმგებლობა აქვს. იგი გადამწყვეტ როლს თამაშობს ბავშვის კეთილდღეობასა და განვითარებაში.

სწორედ გარემოსდაცვითი გამოწვევების ადრეული განათლების ეტაპზე ინტეგრირების მიზნით, გარემოსდაცვითი ინფორმაციისა და განათლების ცენტრმა, როგორც გარემოსდაცვითი და აგრარული განათლების ხელშეწყობის ღონისძიებების მანდატის მექანე უწყებამ, დაიწყო დაახორციელებს პროგრამას **„სკოლამდელი გარემოსდაცვითი განათლება“**, რომელიც ეფუძნება ადრეული და სკოლამდელი აღზრდისა და განათლების სახელმწიფო სტანდარტს. პროგრამის ფარგლებში, სასკოლო მზაობის ჯგუფებთან მომუშავე აღმზრდელებისთვის შეიქმნა დამხარე სახელმძღვანელო, რომლის მიზანია ბუნებაში არსებულ მოვლენათა კანონზომიერების გააზრება და გარემოზე ზრუნვის უნარების გამომუშავება. პროგრამის მიზანი არ არის ბავშვებისთვის ფაქტობრივი ცოდნის გადაცემა კონკრეტული ფაქტების დამახსოვრების გზით. ალბათ ყველა ვთანხმდებით იმაზე, რომ ადრეული განათლება ფრთხილად დაგეგმილ და კარგად შერჩეულ აქტივობებს გულისხმობს, რომლებიც საშუალებას აძლევს ბავშვებს, განავრცონ საკუთარი ცოდნა და უნარები, აღიქვან და შეისწავლონ

ბუნებრივი გარემო ზრდასრულების ხელშეწყობით. შესაბამისად, მნიშვნელოვანია მასწავლებელთა შესაძლებლობების გაძლიერება და ტრენინგები, რომლებიც მნიშვნელოვნად განსაზღვრავს ურთიერთობების ხარისხს ბავშვებსა და მასწავლებლებს შორის. ამ მიმართულებით, პროგრამის ფარგლებში, გარემოსდაცვითი ინფორმაციისა და განათლების ცენტრის ტრენინგების მიერ გადამზადებული საბავშვო ბალების 2500-მდე აღმზრდელ-პედაგოგი და მეთოდისტი, რომლებსაც გადაეცათ დამხმარე სახელმძღვანელოები და ეკო-პაკეტები (სამაგიდო თამაშები, მწვანე კალენდარი). აღმზრდელი თავად განსაზღვრავს, დამხმარე სახელმძღვანელოში მოცემული აქტივობებიდან რა შეიძლება შესთავაზოს მთელ ჯგუფს და რა შეიძლება დაგეგმოს მცირე ჯგუფებისთვის. ხაზგასმით მინდა აღვნიშნო, რომ პროგრამა ითვალისწინებს გარემოსდაცვითი თემების შეთავაზებას ბავშვების ინტერესებისა და თავისუფალი არჩევანის გათვალისწინებით.

ამასთანავე, პროგრამა და შესაბამისი დამხმარე სახელმძღვანელო ეყრდნობა ადრეული განათლების კურიკულუმის ძირითად პრინციპებსა და მეთოდოლოგიას. აქტივობები უზრუნველყოფს ადრეული განათლების კურიკულუმის ორი მსხვილი მიზნის ჯგუფის ერთობის – სოციალურ-ემოციური და კვლევა-აღმოჩენის უნარების განვითარებას. პროგრამა „სკოლამდელი გარემოსდაცვითი განათლება“ თავისი დამხმარე სახელმძღვანელოს და ტრენინგების გზით მასწავლებელთა შესაძლებლობების გაძლიერებით, ეკო-პაკეტებში მოცემული აქტივობებით შემდეგი შედეგების მატარებელია:

- ბავშვმა იცის ბიომრავალფეროვნების მნიშვნელობა, ასევე, რა სარგებელი მოაქვთ მცენარეებსა და ცხოველებს ადამიანისთვის და იჩენს მზრუნველობას მათ მიმართ.
- ბავშვი ზრუნავს გარემოზე, უფრთხილდება ბუნებრივ რესურსებს, აცნობიერებს ენერგიისა და

წყლის დაზოგვის მნიშვნელობას, გამოიმუშავენ და იცავს ქცევის წესებს ენერგიისა და წყლის დაზოგვასთან მიმართებაში.

- ბავშვი არ აბინძურებს გარემოს და ესმის ამ მხრივ გარემოზე ზრუნვის დადებითი შედეგი და აუცილებლობა, იცავს ქცევის წესებს, მოუწოდებს სხვებსაც, რომ არ დააბინძურონ გარემო. აცნობიერებს, რომ დაბინძურებული ტერიტორიები საფრთხეს უქმნის ადამიანების ჯანმრთელობას, ფლორასა და ფაუნას.
- ბავშვმა იცის ბუნებაში მიმდინარე სეზონური ცვლილებები და რა გავლენა აქვს ადამიანის საქმიანობას კლიმატზე.

ადრეული გარემოსდაცვითი განათლების სრულყოფისა და ხარისხის უზრუნველყოფისთვის უმნიშვნელოვანესია პროცესში საბავშვო ბაღის ადმინისტრაციისა და მშობლების მხარდაჭერა. რაც, ერთი მხრივ, ბაღის დირექტორის/სასწავლო-სააღმზრდელო პროცესის კოორდინატორის (მეთოდისტის) მხრიდან გულისხმობს გარემოსდაცვითი აქტივობების განხორციელებისთვის საჭირო რესურსით უზრუნველყოფას, ხოლო, მეორე მხრივ, მშობლების ჩართულობას – თუ როგორ შეიძლება ბავშვთან ერთად გარემოზე ზრუნვა (მაგ.: ნერგების დარგვა ბაღის ეზოში და ა.შ.).

მნიშვნელოვანია, რომ პროგრამამ „სკოლამდელი გარემოსდაცვითი განათლება“ შექმნა მყარი საფუძველის იმისა, რომ გარემოსდაცვითი თემების სწავლება ქაოსურად, ერთჯერადად, ხშირ შემთხვევაში არასწორი მიდგომების გამოყენებით კი არ ხდებოდეს, არამედ ბავშვებში გარემოზე ზრუნვის უნარების გამომუშავება მიმდინარეობდეს მუდმივად, რაც მათ პასუხისმგებლობის მქონე მოქალაქეებად ჩამოყალიბებას შეუწყობს ხელს.

გარემოსდაცვითი საკითხების ცოდნა საშუალებას გვაძლევს, უკეთ დავიცვათ როგორც გარემო, ასევე საკუთარი თავი გარემოს შესაძლო უარყოფითი ზემოქმედებისგან, რაც დღესდღეობით, გარემოს კომ-

პონენტების სხვადასხვა ტიპის დაბინძურების გამო, დიდ გამოწვევას წარმოადგენს.

ჯანსაღ გარემოში ცხოვრება ადამიანის ერთ-ერთი ფუნდამენტური უფლებაა, ეს კი შესაძლებელია **მხოლოდ ხარისხიანი განათლების საშუალებით**. როგორც ბავშვის ადრეული განვითარებისა და განათლების მკვლევარი მარტინ ვუდჰედი აღნიშნავს, „ხარისხი შედარებითია, მაგრამ არა შემთხვევითი“. თუ გავითვალისწინებთ იმას, რომ 21-ე საუკუნეში გარემოსდაცვითი გამოწვევები კიდევ უფრო სერიოზული გახდება, თუ ჩვენ, საზოგადოებას, გარემოსდაცვითი ცნობიერება არ გვექნება, თვალსაჩინო გახდება, რამდენად მნიშვნელოვანია, რომ **გარემოსდაცვითი განათლება იყოს უწყვეტი პროცესი**, რომელიც იწყება **სკოლამდელი აღზრდის საფეხურიდან და გრძელდება განათლების ყველა საფეხურზე**.

ბანათაშენისა და სფეროს ბაღის ჩოქი მდგრადი განვითარების მიზნებში ჰოლისტური ბანათაშენი

თამარ ჩაქუშაძე

ბუნებარეს დამფუძნებელი
და ხელმძღვანელი,
ბავშვთა გენდერული სოციალიზაციისა
და ტყის პედაგოგიკის
საერთაშორისო პრაქტიკოსი

ჩემიუბი

სტატიაში განხილულია საქართველოში ადრეული განათლების როლი ბავშვების ეკოლოგიური ცნობიერების ჩამოყალიბებაში. ყურადღება გამახვილებულია გარე განათლებისა და ბუნებაში სწავლების ტყის ბაღების მოდელზე, რაც პირდაპირ უკავშირდება გაეროს მდგრადი განვითარების მიზნებს ხარისხიანი განათლებისა და კლიმატის ცვლილებასთან დაკავშირებით. სტატიაში განსაკუთრებული ყურადღება ეთმობა იმას, თუ როგორ უწყობს ხელს გარე განათლება ბავშვების ფიზიკურ და ემოციურ განვითარებას და რა მნიშვნელობა აქვს მას ეკოლოგიური ცნობიერების ამაღლებაში. ხაზგასმულია ეკოლოგიური განათლების ადრეულ ეტაპზე ინტეგრირების აუცილებლობა საქართველოში, რაც მდგრადი განვითარების პროცესის მნიშვნელოვანი ნაწილია.

საკვანძო სიტყვები: ადრეული განათლება, ეკოლოგიური ცნობიერება, გარე განათლება, ტყის ბაღები, მდგრადი განვითარება, კლიმატის ცვლილება, გაეროს მდგრადი განვითარების მიზნები.

შესავალი

ბავშვთა ადრეული ასაკი არის კრიტიკული ფაზა, რომელიც განსაზღვრავს უნარებისა და ღირებულებების

განვითარებას, რაც გავლენას ახდენს მათი ცხოვრების ყველა სფეროზე. საქართველოში გარემოსდაცვითი განათლების ინტეგრირება სასწავლო კურიკულუმებში არა მხოლოდ აუცილებელია, არამედ წარმოადგენს ერთ-ერთ უმნიშვნელოვანეს პრიორიტეტს. ადრეული ასაკიდანვე ეკოლოგიური ცნობიერების განვითარება ხელს შეუწყობს ბავშვთა მდგრადი განვითარების მიზნების (გაეროს მიზნები 4 და 13) განხორციელებას და დადებითად იმოქმედებს მათ მომავალზე.

საქართველოს უახლოესი წარსული, მდგრადი ინიციატივების მხარდაჭერა, ახალი შესაძლებლობების შექმნას გულისხმობს, რაც მოითხოვს ბავშვების, როგორც ცვლილებების ავტორების, ჩართულობას. დღეისათვის ქვეყანაში გარემოსდაცვითი განათლების ასპექტები მხოლოდ ნაწილობრივია ინტეგრირებული კურიკულუმში და საჭიროებს დამატებით კვლევასა და დასაბუთებას, რათა გაუმჯობესდეს არსებული სისტემა.

სტატიის მიზანია, გაანალიზდეს, როგორ შეიძლება ადრეული ასაკის ბავშვებში ეკოლოგიური ცნობიერების ჩამოყალიბება; ასევე, გარე განათლებისა და ტყის ბაღების მოდელის როლი.

კვლევის პროცესში განიხილება როგორც კანონმდებლობა, ისე ემპირიული მონაცემების ანალიზი, რაც უზრუნველყოფს კომპლექსური სურათის შექმნას საქართველოში გარემოსდაცვითი განათლების როლის შესახებ.

კვლევის შედეგები დაეხმარება ადრეული განათლების პროგრამებს, უფრო ეფექტურად მოერგოს ეკოლოგიურ გამოწვევებს, აამაღლოს ბავშვების ეკოლოგიური ცნობიერება და მათი სოციალური პასუხისმგებლობა, რაც აუცილებელია მდგრადი განვითარების პროცესისთვის.

1. ეკოლოგიური ცნობიერების ამაღლების განხორციელება

განხორციელება

ეკოლოგიური ცნობიერება ეხება ადამიანისა და ბუნებრივი გარემოს ურთიერთდამოკიდებულებას, ბიომრავალფეროვნების მნიშვნელობის აღიარებას და ეკოსისტემაზე ადამიანის ზემოქმედების შედეგების აღქმას. ამ კონცეფციის ადრეული ასაკიდან გაზიარება ქმნის ძლიერ საფუძველს ბავშვების ბუნებაზე პასუხისმგებელ პიროვნებად და მოქალაქეებად ჩამოყალიბებისათვის.

საერთაშორისო ორგანიზაციების არაერთ ანგარიშში აღნიშნულია, რომ ბავშვები, რომლებიც ადრეული ასაკიდანვე სწავლობენ გარემოს დაცვისა თუ ეკოლოგიის შესახებ, იძენენ მაღალ პასუხისმგებლობას ბუნებასთან მიმართებით. იქვე ხაზგასმულია, რომ გარემოსდაცვითი განათლების მცირე დოზით მიწოდება და დაბალი ცნობიერება, არასაკმარის წარმოდგენას უქმნის ბავშვებს კლიმატის ცვლილებით გამოწვეულ გავლენებზე, მათ როლსა და პრევენციულ ზომებზე.

საჯაროდ ცნობილია, რომ ბუნებაში ყოფნით მიღებული გარე განათლება პოზიტიურ გავლენას ახდენს ბავშვების ემოციურ კეთილდღეობაზე და მენტალურ ჯანმრთელობაზე. ის ბავშვები, რომლებიც რეგულარულად ატარებენ დროს ბუნების სივრცეებში, ამჟღავნებენ სტრესის, შფოთვის დაბალ მაჩვენებლებს და ყურადღების კონცენტრაციის მაღალ შედეგებს.

გარე განათლებაში ბავშვებისთვის წამყვანია ბუნება და ბუნებაში არსებული გარემო, რომელიც აღიარებულია სწავლების ეპიცენტრად. ის აძლიერებს

საველე გამოცდილებებს ადრეული ასაკიდანვე და მოიცავს განვითარების ყველა არხს. ადრეული ასაკის ბავშვებისთვის გარე განათლება არამხოლოდ აკადემიური ცოდნის მიღების შესაძლებლობაა, არამედ ცხოვრებისეული უნარების ჩამოყალიბებაცაა.

2. განხორციელებისათვის მეთოდური ადრეული ფორმირება

ადრეულ ასაკშივე ისეთი საკითხების გაცნობა, როგორებიცაა კლიმატის ცვლილება, ეკოლოგია და მდგრადობა, ეხმარება ბავშვებს გარემოს მიმართ მეგობრული დამოკიდებულების ჩამოყალიბებაში.

საქართველოს ახალგაზრდა იურისტთა ასოციაციის მიერ, 2023 წლის 1 ივნისს ბავშვთა დაცვის დღესთან დაკავშირებით, ხაზი გაესვა ბავშვთა უფლებებისა და კლიმატის ცვლილების საკითხებს და აღინიშნა, რომ ბავშვები რამდენადაც მოწყვლადი, იმდენად გარემოს ცვლილების მთავარი აქტორები არიან. სწორედ მათ შეეხებათ ყველაზე მეტად კლიმატის ცვლილება და ისინი უნდა აღვჭურვოთ ხარისხიანი განათლებით ადრეული ასაკიდანვე.

გარემოსდაცვითი საკითხების სწავლებით, კლიმატის ცვლილებებზე სწორი რეაგირებით, ეკოლოგიური ცნობიერების ჩამოყალიბებით, წინარე სასკოლო ეტაპამდე თამაშის პრინციპითა და გარე განათლების კურიკულუმში ინტეგრირებით, შესაძლებელია შევქმნათ მზაობა მდგრადი განვითარებისათვის. სკოლამდელი და სასკოლო განათლების არსებული სისტემა საქართველოში არ იძლევა საკმარის შესაძლებლობებს, რომ უზრუნველყოფილი იყოს სასწავლო კურსებში კლიმატის ცვლილების შესახებ პრაქტიკისა და ცოდნის ინტეგრაცია. იგივე შეიძლება ითქვას ზოგად გარემოსდაცვით საკითხებზე, პრევენციაზე, ადაპტაციასა და პრაქტიკულ ცოდნაზე.

საერთაშორისო ორგანიზაციის „Save the Children“ ანგარიშში თვალსაჩინოდ ჩანს, რომ საქართველოში გარემოსდაცვითი თემები, მათ შორის კლიმატის

ცვლილება, არწარმოადგენს მნიშვნელოვან საკითხს საბაღო და სასკოლო სწავლებებში.

მიუხედავად იმისა, რომ დღეისათვის ეროვნულ სასწავლო გეგმასა და ბავშვის განვითარების სტანდარტში უკვე წარმოდგენილია გარემოსდაცვითი თემატიკა, ასევე, მიმდინარეობს ტრენინგები მასწავლებლებისა და აღმზრდელების კვალიფიკაციის ასამაღლებლად, ეს ნაბიჯები ჯერ კიდევ ტოვებს უკმა-რისობის გრძნობას.

საქართველოში გარემოსდაცვით საკითხებზე შექმნილია მხოლოდ ერთი დამხმარე სახელმძღვანე-

ლო – „სკოლამდელი გარემოსდაცვითი განათლება“, რომელიც, თავის მხრივ, ასრულებს გზამკვლევის როლს ადრეული ასაკის კურიკულუმში ეკოლოგიური საკითხების თამაშით სწავლებისთვის, თუმცა კლიმატის ცვლილებისა და გარემოსდაცვითი ცნობიერების გრძელვადიან გეგმას ნაკლებად უზრუნველყოფს.

საქართველოში არსებული ეკოლოგიური რეგულაციები არ არის საკმარისად კომპლექსური და დეტალური გრძელვადიანი მდგრადი განვითარების უზრუნველსაყოფად:

1. კომპლექსური აქტების ნაკლებობა: ბიომრავალფეროვნებისა და ნარჩენების მართვის რეგულაციები ფართო ხასიათისაა, მაგრამ კონკრეტული და დეტალური სტრატეგიების გარეშე რჩება.
2. კლიმატის ცვლილებისა და გარემოსდაცვითი განათლების ხარვეზები: კლიმატის ცვლილებისა და ეკოლოგიური განათლების რეგულაციები არ არის სრულყოფილად ინტეგრირებული. გარეგანათლების, მაგალითად, ტყის ბაღების მოდელები, დადებითი შედეგების მიუხედავად, კვლავ მწირი მხარდაჭერით სარგებლობს.

ამიტომ აუცილებელია უფრო კომპლექსური და ინტეგრირებული რეგულაციების შემუშავება, რაც ხელს შეუწყობს ეკოლოგიური ცნობიერების ამაღლებასა და მდგრადი განვითარების მიზნების მიღწევას.

ტყის ბაღი - ბუნებასთან ახლოს

ბუნებარე არის ინოვაციური საგანმანათლებლო მიდგომა საქართველოში, რომელიც მიზნად ისახავს ბავშვების ეკოლოგიური ცნობიერების გაზრდას და ბუნებასთან მათი ურთიერთობის გაღრმავებას. ბუნებარე, ისევე, როგორც სხვა ტყის ბაღები, იყენებს ბუნებრივ გარემოს, ტყე-პარკებს და ბავშვთა ადრეული სწავლებისა და განვითარების პროცესში ეხმარება გაეროს მდგრადი განვითარების მიზნებს. კერძოდ:

- **მიზანი 4: ხანისხიანი მანათლება** — ბუნებარე ხელს უწყობს ბავშვების აქტიურ მონაწილეობას გარემოს დაცვის პროცესში; სწავლება კი მიზნად ისახავს არა მხოლოდ ტრადიციული ცოდნის გადაცემას, არამედ ბავშვთა უნარების განვითარებას, რაც საშუალებას აძლევს მათ, ბუნებაში მოიძიონ ცოდნა და გამოცდილება. ბავშვები ხშირად მონაწილეობენ სხვადასხვა აქტივობაში, როგორცაა მცენარეებზე დაკვირვება და ეკოსისტემების კვლევა, რაც

უზრუნველყოფს მათ ურთიერთობას ბუნებასთან.

- **მიზანი 13: ჯიშის ცვლილება** — ბუნებარეში ბავშვებისთვის კონსერვაციის, რესურსების მენეჯმენტისა და კლიმატის ცვლილების შესახებ ცნობიერების გაზრდით ხელი ეწყობა გარემოსადმი პასუხისმგებლობის მქონე მოქალაქის ჩამოყალიბებას; მაგალითად, ბავშვების სწავლობენ თუროგორ უნდა შეამცირონ პლასტიკის გამოყენება და უკეთესი არჩევანი გააკეთონ გარემოს დაცვის მიზნით.

- **მიზანი 3: ჰანგი ჰანგიმდობა და ჰანგიმდობა** — ბუნებაზე დაფუძნებული სწავლება მხარს უჭერს ფიზიკურ და მენტალურ სიჯანსაღეს, ამცირებს სტრესს და ახალისებს ფიზიკურ აქტივობას. მაგალითად, ბუნებაში აქტიური თამაშის დროს ბავშვები ხარჯავენ ენერგიას, რაც აუმჯობესებს მათი ჯანმრთელობის დონეს.

- **მიზანი 15: სისოცხლე ღეგნობა** — გარე განათლება აძლევს ბიომრავალფეროვნების პატივისცემას და ზრდის ეკოსისტემის ღირებულებების მნიშვნელობას; მაგალითად, ბავშვების სწავლობენ სხვადასხვა სახეობის მცენარეებისა და ცხოველების შესახებ, რაც ხელს უწყობს მათში ბუნებისადმი პატივისცემის გრძნობის გაღვივებას.

შეჯამება

განხილული საკანონმდებლო და ემპირიული მონაცემები ხაზგასმით აღნიშნავს, რომ ეკოლოგიური განათლების ინტეგრირება სასწავლო კურიკულუმებში ხელს უწყობს ბავშვების მდგრადი განვითარების მიზნების (გაეროს მიზნები 4 და 13) განხორციელებას, რაც გულისხმობს ხარისხიან განათლებას და კლიმატის ცვლილების წინააღმდეგ ბრძოლას. ადრეული ასაკიდანვე გარემოსდაცვითი ცნობიერების განვითარების პროცესში, ბავშვები ნაკლებად ხვდებიან სტრესულ სიტუაციებში და იძენენ სოციალური პასუხისმგებლობის უნარებს.

ამასთან ერთად, სტატიის მონაცემები აჩვენებს, რომ საქართველოში გარემოსდაცვითი განათლება კვლავინდებურად არასაკმარისადაა ინტეგრირებული კურიკულუმში, რაც საჭიროებს შემდგომ კვლევასა და მოქმედებებს. ბუნებარე, როგორც ინოვაციური მიდგომა, ხელს უწყობს ბავშვებში ეკოლოგიური ცნობიერების გაღრმავებას, აქტიურ მონაწილეობას გარემოს დაცვის პროცესებში და ეკოსისტემებთან ურთიერთობის განვითარებას. ეს ძალიან მნიშვნელოვანია მდგრადი განვითარებისა და კლიმატის ცვლილების წინააღმდეგ ბრძოლის თვალსაზრისით. ბუნებარეს მაგალითები სხვებისთვისაც მისაბადი იქნება და აამაღლებს საზოგადოების ცნობიერებას და მონაწილეობის დონეს გარემოს დაცვის საკითხებში.

დასკვნა/რეკომენდაციები

სტატიის მიზანი იყო გაანალიზებულიყო, როგორ შეიძლება ადრეული ასაკის ბავშვებში ეკოლოგიური ცნობიერების ჩამოყალიბება, ასევე, ამ პროცესში გარე განათლებისა და ტყის ბაღების მოდელის როლის იდენტიფიცირება.

კვლევის პროცესში წარმოდგენილი საკანონმდებლო და ემპირიული მონაცემების ანალიზი ნათლად აჩვენებს, რომ გარემოსდაცვითი განათლების ინტეგრაცია სასწავლო კურიკულუმში მნიშვნელოვანია ბავშვების ეკოლოგიური ცნობიერების განვითარებისთვის. საქართველოს შემთხვევაში კი ეკოლოგიური განათლება კვლავინდებურად არასაკმარისადაა ინტეგრირებული და საჭიროებს დამატებით კვლევასა და მოქმედებებს.

აქედან გამომდინარე, კვლევის შედეგების თანახმად, მიზანშეწონილია შემდეგი სახის რეკომენდაციები:

1. ეროვნული კურიკულუმის განახლება გარემოსდაცვითი საკითხების ინტეგრირებით.

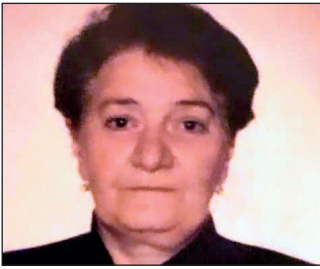
2. გარე განათლების ხელმისაწვდომობის გაზრდა.
3. „ბუნებარე“ ტყის პედაგოგიკის მოდელის მხარდაჭერა ბავშვების ჰოლისტური განვითარებისთვის.
4. განათლების სპეციალისტების გადამზადება გარემოსდაცვით და ეკოლოგიურ საკითხებში.
5. მშობლებისა და თემის ცნობიერების გაზრდა გარემოსდაცვითი ღირებულებების შესახებ.
6. ნარჩენების მართვის პოლიტიკის განვითარება საჯარო და კერძო ბაღებსა და სკოლებში.

აღნიშნული რეკომენდაციების განხორციელება ხელს შეუწყობს საქართველოში ეკოლოგიურად ცნობიერი საზოგადოების ჩამოყალიბებას და მდგრადი განვითარების პროცესების გააქტიურებას.

გამოყენებული ლიტერატურა:

- 1 ბერიძე, ა. (2023). კლიმატის ცვლილება და ბავშვები. ახალგაზრდა იურისტთა ასოციაცია.
- 2 ქართული უნივერსიტეტი. (2021). კლიმატის ცვლილების გავლენა ბავშვების ფსიქოლოგიურ მდგომარეობაზე.
- 3 საქართველოს გარემოს დაცვისა და სოფლის მეურნეობის სამინისტრო. (2019). კლიმატის ცვლილება და მდგრადი განვითარება. https://weg.ge/sites/default/files/climate_change_and_sustainable_development.pdf
- 4 ადრეული და სკოლამდელი აღზრდისა და განათლების სახელმწიფო სტანდარტები; 2023
- 5 სკოლამდელი გარემოსდაცვითი განათლება, სასკოლო მზაობის პროგრამა (დამხმარე სახელმძღვანელო აღმზრდელთათვის), მეორე გამოცემა; 2019
- 6 Save the Children Georgia. (2021). Situation analysis of climate change knowledge among children in Georgia: Research brief.
- 7 UNICEF Georgia. (2022). Building climate resiliency through education in Georgia: Report.
- 8 United Nations. (2015). The sustainable development goals (SDGs).
- 9 Hanscom, A. J. (2016).

სკოლამდელი აღზრდისა და განათლების განვითარებაში გავლენის ანალიზი

გულნარე ჯაფარიძე

ბიოლოგიურ მეცნიერებათა
დოქტორი, პროფესორი
მედიცინის მეცნიერებათა აკადემიის
აკადემიკოსი, დ. ტვილიძის სახ.
სამედიცინო უნივერსიტეტის
პროფესორი

ჯანსაღი, ოპტიმალური, რაციონალური კვება ბავშვის ჯანმრთელობის, მისი ჰარმონიული ზრდისა და განვითარების ერთ-ერთი საბაზისო პირობაა. თუ გადავხედავთ ორგანიზმის ზრდა-განვითარების ძირითად კანონზომიერებებს, იოლად გამოვაკლენთ, რომ ამ პროცესების ინტენსივობა დამოკიდებულია ბავშვის ასაკზე. ვითარდება რა განსაზღვრული გენეტიკური პროგრამით, მისი ორგანიზმი მკვეთრად რეაგირებს გარემოს ყველა ცვლილებაზე, ამიტომაც არ შეიძლება ვისაუბროთ ზოგადად ბავშვების ანატომო-ფიზიოლოგიურ ნორმებზე ან ამა თუ იმ დაავადების მიმდინარეობის თავისებურებებზე ასაკობრივ ტრილში, დიფერენცირების გარეშე.

სკოლამდელი ასაკის ბავშვებისთვის დამახასიათებელია ინტელექტის, ფიზიკური ძალისა და მოხერხებულობის ინტენსიური ზრდა. ამ პროცესების ინტენსივობა მოითხოვს ბავშვის ორგანიზმისთვის პლასტიკური და ენერგეტიკული მასალის მუდმივ მიწოდებას. მათი წყარო კი საკვებია. მზარდი ორგანიზმის გაზრდილი მოთხოვნილება საკვებზე, არასრულყოფილი საჭმლის მომწოდებელი სისტემა და გაზრდილი ნივთიერებათა ცვლა (მოზრდილებთან შედარებით 2-ჯერ) მიზეზია არაერთი სირთულისა,

რომელთა გათვალისწინება აუცილებელია სკოლამდელ დაწესებულებებში ბავშვთა სრულფასოვანი, ჯანსაღი კვების რაციონის შემუშავებისას.

სრულფასოვან დიეტაზე ისეთი კვება, რომელიც უზრუნველყოფს ორგანიზმს საკმარისი რაოდენობის აუცილებელი საკვები ნივთიერებებით (ცილები, ცხიმები, ნახშირწყლები, ვიტამინები, მინერალური ნივთიერებები, წყალი) და მთლიანად ფარავს ორგანიზმის მოთხოვნილებას ენერგიაზე ასაკის, ჯანმრთელობის მდგომარეობის, აღზრდის პირობების, კლიმატო-გეოგრაფიული და კვების თავისებურებების გათვალისწინებით. არაჯანსაღი კვებითი ქცევები ზრდის ტარბი წონის, შექრიანი დიაბეტის, საჭმლის მომწოდებელი ორგანოების, ენდოკრინული და სისხლის მიმოქცევის სისტემის დაავადებების რისკებს. სწორედ ამიტომაც, რომ საქართველოს კანონი „ადრეული და სკოლამდელი აღზრდისა და განათლების შესახებ“ სავალდებულოდ განსაზღვრავს ბავშვთა კვებით მომსახურებას საჯარო დაწესებულებებისთვის ადრეული აღზრდისა და განათლების პროგრამის, სკოლამდელი აღზრდისა განათლების პროგრამის ან/და სასკოლო მზაობის პროგრამის განხორციელებისას.

იმისათვის, რომ უზრუნველყოთ ბავშვის ორგანიზმის ნორმალური ზრდა-განვითარება, სასურველია/აუცილებელია შემუშავდეს სწორი კვების სტრატეგია, რომელიც საშუალებას მოგვცემს, დავიცვათ ჯანსაღი კვების ძირითადი პრინციპები:

- 1. უზრუნველყოთ ბავშვი მინიმალური საჭირო:** იმისათვის, რომ ორგანიზმმა საკვები კარგად შეითვისოს, რაციონი უნდა იყოს მრავალფეროვანი, უსაფრთხო, სწორად მომზადებული და გემრიელი. სკოლამდელი ასაკიდან დაწყებული, მნიშვნელოვანია ბავშვებში სწორი კვებითი (საგემოვნო) ჩვევების ჩამოყალიბება, სწორი არჩევანის გაკეთებამ პროდუქტებზე, რომლებიც მრავალი მაკრო და მიკრო ნუტრიენტის წყაროს წარმოადგენს (ბოსტნეული, ხილი, თევზი, მარცვლოვნები, პარკოსნები და მრ. სხვ.). კვების რაციონის შედგენისას, აუცილებელია გავითვალისწინოთ, რომ ზოგიერთი პროდუქტი ყოველდღიურად უნდა მიიღოს ბავშვმა, ზოგიერთი კი – დღეგამოშვებით ან კვირაში 2-3-ჯერ. ბავშვის მენიუში ყოველდღე ჩართული უნდა იყოს რძე, კარაქი, მცენარეული ცხიმი (ზეთი), პური, ხორცი, ხილი, ბოსტნეული, ბურღულეული. ამავე დროს, თევზი, კვერცხი, ყველი, ხაჭო, არაჟანი, ფრინველის ხორცი, რძეშუავა პროდუქტები ბავშვს შეიძლება მიეწოდოს კვირაში რამდენჯერმე და არა ყოველდღიურად, მაგრამ დეკადაში ამ პროდუქტების რაოდენობა გამოყენებული უნდა იყოს სრული მოცულობით, ასაკობრივი მოთხოვნის შესაბამისად.
- 2. შევითვალისწინოთ რაციონის რეჟიმი:** კვების რეჟიმი ითვალისწინებს საკვების მიღებისა და მათ შორის ინტერვალის განსაზღვრულ საათებს, მის რაოდენობრივ და ხარისხობრივ განაწილებას დღის განმავლობაში. საკვების მიღება უნდა ხდებოდეს ერთსა და იმავე დროს, გადახრა დადგენილი საათებიდან არ არის სასურველი და არ უნდა აღემატებოდეს 15-30 წთ-ს. ინტერვალის ძირითადი

კვების დროებს (საუზმე, სადილი, ვახშამი) შორის არ უნდა აღმატებოდეს 3,5-4 სთ-ს; რაც შეეხება წახემსებებს (მეორე საუზმე, სამხარი, მეორე ვახშამი), მათ შორის ინტერვალის უნდა იყოს არანაკლებ 1-1,5 სთ-ისა. საკვების მიღებისთვის ბავშვს უნდა ჰქონდეს 20-30 წთ..

- 3. უზრუნველყოთ მინიმალური შესაბამისი რაციონის მინიმალური ღირებულებებისა და ქვედა ზღვრული რაოდენობის შემოღობვა - მინიმალური ფიზიკური მოთხოვნების გაჩენა და მოქმედების უზრუნველყოფა:** სკოლამდელი ასაკის ბავშვები აქტიურები და ძალიან მოძრავები არიან, კუნთების მუდმივი მუშაობა კი მოითხოვს ენერგიის კოლოსალურ ხარჯს. იმისათვის, რომ შეიცოს ენერგიის ეს დიდი დანახარჯი, ბავშვებს სჭირდებათ აუცილებელი საკვები ნივთიერებების (ცილები, ცხიმები, ნახშირწყლები, ვიტამინები, მინერალური მარილები და მიკროელემენტები) მუდმივი მიწოდება. როგორც უკვე აღვნიშნე, ამ ყველაფრის ერთდერთი წყარო ამ ასაკის ბავშვის ადექვატური, სრულფასოვანი კვებაა.
- 4. შევითვალისწინოთ ქაღალაქის დაშვების დამატებითი მოთხოვნები:** კერძების მომზადებისას, ბავშვის საჭმლის მომწოდებელი სისტემის ფიზიოლოგიური თავისებურებების (არასრულყოფილი სალექი აპარატი, ჩამოუყალიბებელი ფერმენტული სისტემა და ა.შ.) გათვალისწინებით, რეკომენდებულია გამოყენებული იქნეს პროდუქტების დამუშავების დამზოგავი მეთოდები (ხარშვა, ორთქლზე მომზადება, ჩათუშვა, მობრაწვა), რომლებიც უზრუნველყოფს პროდუქტების საგემოვნო თვისებების, კვებითი და ბიოლოგიური ღირებულებების შენარჩუნებას.
- 5. უზრუნველყოთ საჭირო უსაფრთხოება:** სკოლამდელ დაწესებულებაში დაცული უნდა იყოს კვების ბლოკის სანიტარულ-ეპიდემიოლოგიური უსაფრთხოება, რომელიც მოიცავს ყველა სანიტარული მოთხოვნის დაცვას საკვებ ბლოკში, კვების პროდუქტების მიწოდებისადმი, ტრანსპორტირებისას, შენახვისას და კერძების მომზადებისას.

6. გამოკითხვით კვების რაციონიდან პროდუქტები და ქიმიები, რომლებსაც შეუძლია ბავშვებში საჭმლის მომნელებელი ორგანოების ღორწოვანის გაღიზიანება. ასევე პროდუქტები, რომლებსაც ქრონიკული დაავადებებით (არა მწვავე სტადიაში) დაავადებულ ბავშვებში შეუძლია გამოიწვიოს ჯანმრთელობის გაუარესება (დამზოგავი კვება). აუცილებელია, მოხდეს ბავშვთა ინდივიდუალური თავისებურებების აღრიცხვა (მათ შორის, ამა თუ იმ პროდუქტის აუტანლობა).

ადრეული აღზრდისა და განათლების დაწესებულებების სიმულაციური ავტორიზაციის დასკვნითი ღონისძიება გაიმართა. ღონისძიების ფინალური ნაწილი საბჭოს სხდომა იყო. ადრეული დასკოლამდელი აღზრდისა და განათლების საფეხურზე ავტორიზაციის საბჭოს სხდომა პირველად ჩატარდა. ბუნებრივია, ეს ეტაპიც სიმულაციური იყო და არანაირი გადაწყვეტილება პროცესში მონაწილე ბაღების მიმართ მიღებული არ ყოფილა, თუმცა ის საკითხები, ხარვეზები და რეკომენდაციები, რომლებიც პრო-

ჯანსაღი, სწორი კვების ამ ძირითადი მახასიათებლების ჩამონათვალიც კი აშკარას ხდის, თუ რაოდენ რთული განსახორციელებელი და ასაკინძია ადრეული და სკოლამდელი აღზრდისა და განათლების დაწესებულებებში დაბალანსებული კვების უზრუნველყოფის საკითხები.

სსიპ განათლების ხარისხის განვითარების ეროვნული ცენტრის ორგანიზებით და მსოფლიო ბანკის ინიციატივის, ინკლუზიურობისა და ხარისხის პროექტის (12 Q) ფარგლებში განხორციელებული ფინანსური მხარდაჭერით, 2024 წლის 1 და 2 ოქტომბერს

ცესში ექსპერტებისა და საბჭოს წევრების მხრიდან იქნა დაფიქსირებული, სამომავლოდ დადებითად წაადგება თავად ბაღებს.

კვების კომპონენტში, დადებით დინამიკასთან ერთად შეიძლება გამოვყოთ რამდენიმე დასაკორექტირებელი საკითხი:

- რაციონების ენერგეტიკული ღირებულების ადეკვატურობა ბავშვის ენერგოხარჯვასთან;
- კვებაში გამოყენებული რაციონების ქიმიური შემადგენლობის დაბალანსება შეუცვლელ კვების

ფაქტორებთან, როგორცაა ცილები და ამინომჟავები, საკვები ცხიმები და ცხიმოვანი მჟავები, ნახშირწყლები და სხვა, რაც რაციონში გამოყენებული პროდუქტების მაქსიმალური მრავალფეროვნებით მიიღწევა;

- ბავშვთა ინდივიდუალური თავისებურებების გათვალისწინება (მ.შ. ამა თუ იმ პროდუქტის ან კერძის აუტანლობა, ალერგია და სხვა);
- პროდუქტებისა და კერძების ადექვატური ტექნოლოგიური და კულინარული დამუშავება, რაც ხელს

მინდა აღვნიშნო, რომ საბჭოს სიმულაციურის ხდომა იყო უდიდესი გამოცდილების მიღების შესაძლებლობა არა მხოლოდ ბალებისთვის და ექსპერტებისთვის, არამედ საბჭოს წევრებისთვისაც.

საბჭოს თითოეულ წევრს აქვს თავისი კომპეტენცია და სპეციალიზაცია, თუმცა საბჭო ერთიანად იღებს გადაწყვეტილებას და სწორედ აქ ჩანს, რომ თითოეული სტანდარტი და მიმართულება (არამხოლოდ ჯანსაღი კვება) თანაბრად მნიშვნელოვანია ბავშვებისთვის კეთილსაიმედო გარემოს შესაქმნელად. მიმაჩნია, რომ მომავალი ავტორიზაციის პროცესი ხელს შეუწყობს და მნიშვნელოვნად დახვეწს ადრეული აღზრდისა და განათლების ან/და სკოლამდელი აღზრდისა და განათლების დაწესებულებების საქმიანობას ყველა მიმართულებით, ჩვენი მომავალი თაობის საკეთილდღეოდ.

შეუწყობს დანაკარგების მინიმალიზაციას, უზრუნველყოფს მაღალ საგემოვნო თვისებებს და უნარჩუნებს პროდუქტს კვებით ღირებულებას (კერძის გამოსავალი, დანაკარგების გათვლა და ა.შ.);

- მშობლების მეტი ჩართულობა, განსაკუთრებით კვების საკითხებში. საგემოვნო თვისებებთან ერთად, ჯანსაღი კვების კულტურის ფორმირება (კვებითი ჩვევები, ჰიგიენა, უსაფრთხოება და სხვ.) წარმატებით მხოლოდ მშობლების აქტიური მონაწილეობით შეიძლება ჩამოუყალიბდეთ ბავშვებს.

რამაზ საყვანიშვილი

ფსიქოლოგიის მეცნიერებათა
დოქტორი

ნინო ლაბაძეშვილი

ფსიქოლოგიის დოქტორი

ბავშვის თამაშის ფსიქოლოგიური მექანიზმები დ. უზნაძის თეორიაში

დimitრი უზნაძის შეხედულებები ბავშვის თამაშის შესახებ მისი ზოგადი ფსიქოლოგიური თეორიის ორგანულ ნაწილია და თამაშზე უზნაძის შეხედულებების გაგებისთვის მისი ფსიქოლოგიური თეორიის მთელი სისტემა უნდა გავითვალისწინოთ. მეორე მხრივ, თამაშის შესახებ სხვა ავტორთა მოსაზრებებს დაეყრდნო უზნაძე და ამ ავტორების გათვალისწინებაც საჭიროა. მესამე, რაც მნიშვნელოვანია ამ თეორიის შეფასებაში, არის ის, თუ რამდენად უძლებს დროს უზნაძის თეორია თამაშის შესახებ, რამდენად პასუხობს ის თანამედროვე ამოცანებსა და გამოწვევებს.

თავისი თეორიისთვის საკვანძო მოვლენად დ. უზნაძემ აირჩია **გ ა ნ წ ყ ო ბ ა, ანუ სამოქმედო პროგრამა, რომლის მიხედვით სუბიექტის ფსიქიკური და ფიზიკური ძალები მზადდება დასმული ამოცანების გადასატარებლად**. მეცნიერული ფსიქოლოგია XIX საუკუნეში შეიქმნა და იმ დროიდან მოყოლებული პიროვნების განწყობა გამოავლინეს სხვადასხვა ექსპერიმენტში.

დimitრი უზნაძემ 1920-იანი წლებიდან განწყობა ექსპერიმენტულად იკვლია, ძირითადად, ალქმის

ილუზიებში. რაც შეეხება თეორიულ კვლევებს, უზნაძემ მსოფლიოში პირველმა დაინახა განწყობის მოქმედება მთელ ფსიქიკაში, რამდენადაც ფსიქიკას, ზოგადად, უწევს ცხოვრებისეული ამოცანების გადაჭრა და მათთვის მომზადება. დ. უზნაძემ შექმნა თეორია, რომელიც განწყობის მოვლენაზე დაყრდნობით პასუხობს იმდროინდელი ფსიქოლოგიის ყველა ძირითად საკითხს, მათ შორის... თამაშის პრობლემას. რადგან დ. უზნაძე მთელ ფსიქიკურ ცხოვრებაზე მსჯელობდა, მან თავის თეორიაში განაზოგადა განწყობის შექმნის ფაქტორებიც და დაჰყო ისინი შიდა და გარე ფაქტორებად – მოთხოვნილებად და სიტუაციად [4].

ვიტალური მოთხოვნილებები მიმართულია სიცოცხლისთვის საჭირო რეაქციებზე – ორგანიზმში წყლის, საკვების, ტემპერატურის, ძილ-ღვიძილის ბალანსის, გამრავლებასა და უსაფრთხოებაზე. მათ საჭიროებას ცოცხალი არსება იკმაყოფილებს გარემოდან. სუბიექტის აქტიურობა იწყება იმით, რომ იგი შეიგრძნობს ბალანსის დარღვევას, ექმნება რაიმეს (მაგალითად, საკვების) საჭიროება და შემდეგ „ვიტალური მოთხოვნილება თვითონ მიმართავს

ორგანიზმს შესატყვისი საგნისკენ...ორგანიზმზე მხოლოდ ის ახდენს გავლენას, რასაც ამ მოთხოვნილების დაკმაყოფილება შეუძლია“. [5. გვ.:167]. ეს განწყობისეული გამოვლენა მყისიერი და სპონტანურია. თუ მოთხოვნილება წარმართავს ორგანიზმს საჭირო საგნისკენ, ესე იგი ის მოქმედებს როგორც განწყობა, მითუფრო, რომ მაღალი მოთხოვნილებები და ფუნქციონალური ტენდენციები უზნაძესთვის განწყობები. ამიტომ, შეიძლება დავუშვათ, რომ მოთხოვნილება განწყობის ერთ-ერთ ფორმას, მოტივაციურ განწყობას წარმოადგენს.

მოტივირებულ სუბიექტზე საგნის გავლენა შეამჩნია კ.ლევინმა და მას უწოდა – „საგნების გამომწვევი ხასიათი“ და ახსნა მოთხოვნილებით. საგანთა გამომწვევი ხასიათი დ. უზნაძემ განწყობით ახსნა [4. გვ.: 62]. პური იზიდავს მშიერს, წყალი-მწყურვალს, სითბო – შეცივრულს და ეს მიზიდულობა ადამიანს სპონტანურად უბიძგებს მიზანშეწონილი, ანუ ბალანსის აღდგენისთვის საჭირო ქცევისკენ.

თუ ადამიანს მხოლოდ ვიტალური მოთხოვნილების დაკმაყოფილება დასჭირდებოდა, ლოგიკური იქნებოდა, რომ ვიტალური მოთხოვნილების დაკმაყოფილების შემდეგ ის პასიური გამხდარიყო, მაგრამ რეალურად ასე არ ხდება. დ. უზნაძე მიუთითებს, რომ ცოცხალი არსება აქტიურია მაშინაც, როცა არ სჭირდება ამ აქტიურობის შედეგი. ეს, უპირველეს ყოვლისა, ეხება თამაშს. მისი შედეგი ბავშვს არ აინტერესებს, მას თავად თამაშის პროცესი სიამოვნებს (თამაშის ხალისს ფუნქციონალური სიამოვნებით ხსნიდა ვიურცბურგის ჯგუფის წევრი კ. ბიულერი). ისევე, როგორც ვიტალურია მოთხოვნილების ფონზე საგანი იზიდავდა ადამიანს, თამაშის დროს პროცესი იზიდავს ბავშვს და განაწყობს მას დადებითი ემოციისკენ.

საერთოდ, ბავშვის თამაშის ახსნის მცდელობა ახალი არ იყო უზნაძის დროის ფსიქოლოგიისთვის.

უზნაძემ გააანალიზა თეორიები, რომლებიც პასუხობდნენ შეკითხვას, თუ რატომ თამაშობს ბავშვი.

ჟანაქ მენაქიშის თეორია. სპენსერის თეორია იმ აზრს ემხრობა, რომ თითოეულ ცოცხალ ორგანიზმს იმაზე მეტი ენერგია აქვს, ვიდრე მას იმ მომენტში აქტუალური მოთხოვნილებების დასაკმაყოფილებლად სჭირდება. ენერგია, რომელიც ვიტალური მოთხოვნილებების დასაკმაყოფილებლად არ გამოიყენება, ზედმეტ ენერგიას წარმოადგენს, წლების განმავლობაში გროვდება და აუცილებლად უნდა დაიხარჯოს. თამაში, სწორედ ამ ზედმეტი ენერგიის დახარჯვის მნიშვნელოვან მიზანს ემსახურება. მაგრამ უზნაძის აზრით, სპენსერი ვერ სცემს პასუხს კითხვაზე, თუ რატომ აქვს ბავშვის თამაშს განსხვავებული შინაარსი, ამიტომ თეორიაში შემოაქვს მეორე პრინციპიც – წამბაძველობის პრინციპი, თუმცა აღნიშნულ პრინციპს ენერგიის დახარჯვის ცნებასთან არსებითად არ აკავშირებს.

ჩაპაქიშუაქიშის თეორია. მე-19 საუკუნის ბოლოს მეცნიერებმა აღმოაჩინეს, რომ განვითარების პროცესში ადამიანის ემბრიონი ზოგიერთ იმავე სტადიას გადის, რომელიც ადამიანმა ჩამოყალიბების პროცესში გაიარა. მაგალითად, რალაც მომენტში, ადამიანის ემბრიონს თევზის ლაყურების მსგავსი ფიზიოლოგიური სტრუქტურა უყალიბდება. ამ აღმოჩენის შედეგად გაჩნდა მოსაზრება, რომ ონტოგენეზი (ცალკეული ორგანიზმების ინდივიდუალური განვითარების გზა) იმეორებს ფილოგენეზს, ანუ სახეობების ევოლუციური განვითარების გზას. ამერიკელმა ფსიქოლოგმა გ. სტენლი ჰოლმა აღნიშნული თეორია ბავშვთა თამაშზე განავრცო (Ellis, 1973). თამაშის გზით ბავშვები იმეორებენ ადამიანის სახეობის განვითარების სტადიებს. მაგალითად, ბავშვები ჯერ ხეებზე ძვრებიან (როგორც ჩვენი პრიმატი წინაპრები) ვიდრე ჯგუფურ თამაშებს დაიწყებდნენ (როგორც ტომის წევრები). თამაშის მიზანი ისეთი პრიმიტიული ინსტინქტების

აღმოფხვრა, რომლებიც თანამედროვე ადამიანს აღარ სჭირდება. ასეთ შეხედულებას ამყარებს ზოგიერთი საბავშვო თამაშის პრიმიტიული ხასიათი (მაგალითად, უხეში აქტიური თამაში – „ჩხუბობანა“) და საყოველთაოდ მიღებული მოსაზრება, რომ გუნდური სპორტის მეშვეობით ბავშვები მნიშვნელოვან სოციალურ წესებს ითვისებენ, რაც მათ პრიმიტიული ინდივიდუალური სურვილების დაძლევაში ეხმარება.

მომავლისთვის გაუმწიკრებული მომზადება. ფილოსოფოს კარლ გროსის აზრით, თამაშის საშუალებით ბავშვი მომავალი, სერიოზული ცხოვრებისათვის ემზადება. თამაშის პროცესში იგი სწორედ იმ ფუნქციას ამოქმედებს, რომლებიც მას შემდეგი ცხოვრების ამოცანათა გადასაჭრელად გამოადგება. გროსის აზრით, ამიტომაც აქვს ბავშვის თამაშს გარკვეული შინაარსი. მაგალითად, ბავშვი ტიტინებს, თითქოს ლაპარაკობდეს, ფეხებს ამოძრავებს, თითქოს დადიოდეს. უზნაძის აზრით, აღნიშნული თეორია ეხება შინაარსს, მაგრამ არ ეხება თავად თამაშის წარმოშობის მიზეზებს.

ფსიქოლოგიური თეორია. ფსიქოლინამიკური მიმართულების დამაარსებელი ზიგმუნდ ფროიდი იყო. ფროიდის მიხედვით, თამაშში ბავშვს შეიძლება ძალიან ბევრ უსიამოვნო მოვლენასთან გამკლავებაში დაეხმაროს და ბავშვის ემოციურ განვითარებაზე მათი ზემოქმედებისაგან დაიცვას. თამაშს შემარბილებელი ეფექტი აქვს; ის ბავშვებს საშუალებას აძლევს, თავი აარიდონ ტრავმულ მოვლენებთან დაკავშირებულ უარყოფით ემოციებს.

მიუხედავად თამაშის წარმოშობის სხვადასხვა ხედვისა, არსებობდა მოსაზრება, რომ ყველა ეს თეორია გამოდგებოდა სხვადასხვა შემთხვევაში, სხვადასხვა ტიპის თამაშის ასახსნელად (შტერნი) [5. გვ.:609-614].

დიმიტრი უზნაძემ ყველა პოზიცია გააკრიტიკა და სცადა მათი დადებითი ნიშნები გაეერთიანებინა

ფუნქციონალური ტენდენციის საკუთარ თეორიაში. ფუნქციონალური/ფუნქციონალური ტენდენცია არის ქცევის სურვილი, ოღონდ მხოლოდ პროცესის გამო, შედეგი უმნიშვნელოა. მართლაც, ფუნქციონალური ტენდენციით ახსნა გულისხმობს ბავშვის ჭარბი ენერგიისგან თავისუფლებასაც, ძალთა მობილიზებასაც, სისუსტის კომპენსაციასაც. რადგან ფუნქციონირება შინაარსით უნდა შეივსოს, ეს შინაარსი შეიძლება წარსულისგანაც ისესხოს ბავშვმა და უფროსებისგანაც. უფროსების მიბაძვა კი, ძალაუბრად, მომავლისთვის მომზადებაც იქნება. ამრიგად, ერთი ცნება ყველა განხილულ თეორიას ერთ სისტემაში აქცევს.

ისმის საკითხი იმაზე, თურთი ხსნის უზნაძე ფუნქციონალური ტენდენციის გაჩენას და რატომაც ის ასე ჭარბად ბავშვის ფსიქიკაში. უზნაძის თანახმად, ყოველი ცოცხალი ორგანიზმის ბუნებრივ მდგომარეობას მოძრაობა, აქტიურობა შეადგენს. ეს იმას ნიშნავს, რომ შეუძლებელია მას რაიმე ძალა, რაიმე ფუნქცია ჰქონდეს და ეს უკანასკნელი მანამდე უმოქმედოდ იყოს, სანამ მას ამ მდგომარეობიდან რაიმე გარე გამღიზიანებელი არ გამოიყვანს. ამა თუ იმ ფუნქციის, ამა თუ იმ ძალის არსებობა ბუნებრივად მის მოქმედებას, აქტიურობას ნიშნავს. ყოველ შინაგანს **გარეგანი** ესაჭიროება, ყოველ ფუნქციას – **გარეთ არსებული ობიექტი**. მაშასადამე, შეუძლებელია, ძალა არსებობდეს და გარეგანისკენ (აქტიურობისკენ) არ ისწრაფოდეს. ამას დ. უზნაძე ფუნქციურ ტენდენციას უწოდებს. ვინაიდან, როგორც უკვე აღვნიშნეთ, ორგანიზმის ძალები არა მხოლოდ მოთხოვნილების დასაკმაყოფილებლად ამოქმედდება, არამედ თავისთავად, მართო იმ ფაქტის გამო, რომ ისინი არსებობს. რა ასაკის ბავშვიც უნდა განვიხილოთ, გარდა იმ ძალებისა, რომლებიც მისი არსებობისთვისაა საჭირო, მის განკარგულებაში სხვა ძალების საკმაოდ ფართე წრე მოიპოვება, რომლის არსებობასაც ამჟამად მისთვის

არავითარი ბიოლოგიური მნიშვნელობა არ აქვს. მაგალითად, იმისათვის, რომ ახალშობილმა იცოცხლოს, მან წოვის, სუნთქვის, საჭმლის მონელების ფუნქციების დამოუკიდებლად ამოქმედება უნდა შეძლოს (ყველა მისი დანარჩენი მოთხოვნილებების დაკმაყოფილებაზე უფროსები ზრუნავენ). მაშინ რა საჭიროა—ხელების, ფეხების, მხედველობის, სმენისა და სხვა ორგანოების არსებობა? ყველა ეს ფუნქცია ბავშვმა მშობლებისგან მემკვიდრეობით მიიღო და მომავალში ისინი მისთვის ბიოლოგიურად აუცილებელია. ამრიგად, ბავშვს ძალების ორი ჯგუფი გააჩნია—კონკრეტულ ასაკში, ერთი ჯგუფი მისთვის ბიოლოგიურად არის აუცილებელი, მეორე კი—ბიოლოგიურ გამოყენებას მოკლებულია. რა აძლევს ძალების მეორე ჯგუფს ამოქმედების იმპულსს? დ.უზნაძის თანახმად, მათ ამოქმედებას ფუნქციური ტენდენციის იმპულსით გამოწვეული აქტივაცია შეადგენს. როგორც უკვე აღვნიშნეთ, დაბადებისთანავე, ბავშვი არა მხოლოდ იმ ძალებითაა აღჭურვილი, რომლებიც ბიოლოგიურად მნიშვნელოვანია მისი განვითარების ამეტაპზე, არამედ იმ ძალებითაც, რომლებიც მან მემკვიდრეობით მიიღო და რომლებიც მნიშვნელოვანი იქნება განვითარების შემდგომ ეტაპებზე. მოცემულ ეტაპზე ეს „ზედმეტი“ ძალები მოქმედებს ფუნქციური ტენდენციის საფუძველზე. თამაში სწორედ ამ ძალების ამოქმედების გამოვლინებაა. მნიშვნელოვანია, რომ თამაშის საშუალებით ხდება იმ ძალებისა და შესაძლებლობების განვითარება, რომლებიც შემდგომში სერიოზული საქმიანობის განხორციელების საფუძველი ხდება.

აღნიშნული მოსაზრების მართებულობის დასასაბუთებლად უზნაძე აანალიზებს ბავშვობის ხანაში თამაშისა და სხვა საქმიანობების ხვედრით წილს და კიდევ ერთი ტერმინი შემოაქვს — ასაკობრივი გარემო. როდესაც ბავშვი იბადება, ფიზიკური გარემო

არასდროს არ იწყებს მასზე უშუალო ზემოქმედებას. ტემპერატურა, სინათლე, ბგერა და ა.შ. უშუალოდ როდი მოქმედებს ბავშვის ორგანიზმზე, აქ აღმზრდელი ახდენს ამ გამლიზიანებლების შერჩევას და მოდიფიცირებას. ბავშვს იცავენ ზედმეტი სიცხისგან და სიცივისგან, ხმაურისგან და ძლიერი სინათლისგან. აღმზრდელი ახალშობილის ორგანიზმზე მხოლოდ იმ გამლიზიანებლებს აამოქმედებს, რომლებიც მის შინაგან ძალებს შეესაბამება და, შესაბამისად, მისი განვითარების შესაძლებლობას იძლევა. სხვა სიტყვებით რომ ვთქვათ, ახალშობილი ნამდვილ ფიზიკურ გარემოში კი არ იწყებს ცხოვრებას, არამედ სოციალურ გარემოში. თავისთავად ცხადია, რომ ეს არამხოლოდ ახალშობილის შესახებ შეიძლება ითქვას. ფიზიკური სინამდვილე ბავშვის სიცოცხლის შემდეგ პერიოდებშიც სოციალური წრის მიერ განსაზღვრული და სახეშეცვლილი გამლიზიანებლების სახით მოქმედებს მასზე. რა თქმა უნდა, ბავშვის ასაკის მატებასთან ერთად, ფართოვდება ფიზიკური გარემოდან შერჩეული ელემენტების წრე. დ. უზნაძის მიხედვით, ბავშვის განვითარება მხოლოდ შინაგანი და გარეგანი ფაქტორების ერთიანობის ნიადაგზეა შესაძლებელი. განვითარება სოციალურად განსაზღვრული ასაკობრივი გარემოს ზემოქმედების პირობებში ხორციელდება. ამგვარად, ბავშვის თითოეული პერიოდის განვითარებას ასაკობრივი გარემო განსაზღვრავს. მაგრამ რა განსაზღვრავს თვითონ ასაკობრივ გარემოს? რით ხელმძღვანელობს ბავშვის სოციალური წრე, როდესაც გამლიზიანებელთა შერჩევას და მოდიფიკაციას ახდენს, ან თვითონ ბავშვი, რომელიც განსაზღვრულ გამლიზიანებლებს ირჩევს თავის გარემოდ? დ. უზნაძის მიხედვით, განვითარება მხოლოდ მაშინ ხდება შესაძლებელი, თუ გარემო ბავშვის შინაგან ძალთა განვითარების დონეს შეესატყვისება. სხვა სიტყვებით რომ ვთქვათ, რა გამლიზიანებლები

შევაასაკობრივ გარემოში, ეს იმაზე და მოკიდებული, თუ რა ხასიათისა და რა დონის ძალები აქვს ბავშვს კონკრეტულ ასაკში მოცემული. მაშასადამე, ასაკობრივ გარემოს ბავშვის შინაგან შესაძლებლობათა დონე განსაზღვრავს. ამრიგად, ერთი მხრივ, ბავშვის ძალთა განვითარება მასზე მოქმედ ასაკობრივ გარემოზეა დამოკიდებული, ხოლო, მეორე მხრივ, პირიქით, თვითონ ასაკობრივი გარემოს შინაარსი ბავშვის ძალთა განვითარების დონით განისაზღვრება. რასაკვირველია, ასაკობრივი გარემო გამუდმებით იცვლება, ახალახალი სტიმულებით ივსება, რაც განსაზღვრავს კიდევ განვითარების პროცესს. ეს რომ ასე არ იყოს, განვითარების პროცესიც ვერ შედგებოდა.

უზნაძე აღნიშნავს, რომ თამაშის აღმოცენება მართალია ხდება ფუნქციონალური ტენდენციის იმპულსით, მაგრამ თამაში არ მიმდინარეობს გარემოს გავლენის გარეშე. თითოეული შინაგანი შესაძლებლობის აქტუალიზაცია გულისხმობს გარემოს შესაბამისი პირობების არსებობას. თამაშის სახეები და ფორმები გარემოს მიხედვითაც იცვლება. მაგალითად, ბავშვი განსხვავებულად თამაშობს ეზოში, სახლში, ბღვის სანაპიროზე.

უზნაძე ხაზს უსვამს იმ ფაქტს, რომ ბავშვი რაც უფრო პატარაა, მით ნაკლები მოთხოვნილების დაკმაყოფილება ხდება მის მიერ, და უფრო მეტისა უფროსების მიერ. ამიტომ მას მეტი ძალები რჩება თამაშისათვის. ხოლო რაც უფრო იზრდება ადამიანი და ასაკობრივი გარემო მეტ მოთხოვნილებებს უყენებს, თამაშის რაოდენობა ადრეულ ასაკთან შედარებით მეტად მცირდება. განვითარების პროცესში მყოფ ბავშვს ბევრი განწყობა აქვს სარეალიზაციო და, უზნაძის მიხედვით, ამიტომაც იკავებს თამაში ბავშვის ქცევებში წამყვან ადგილს.

ადამიანის არარეალიზებული ქცევების (ანუ მისი განწყობების, პროგრამების) ტენდენცია დასრულებისაკენ 1930-იან წლებში ექსპერიმენტულად

შეისწავლეს კ. ლევინის ასპირანტებმა მ. რიჩერს-ოვსიანკინამ, ბ. ზეიგარნიკმა, კ. ლისნერმა, მ. ჰენლემ და ა.შ. მათ გამოკვლევებში მკაფიოდ გამოჩნდა, რომ თუ განწყობა/პროგრამა არაა ბოლომდე რეალიზებული, ადამიანი მასთან ბრუნდება ხან ქცევაში, ხან მეხსიერებაში. ხსენებული ცდები მოგვიანებით გაიმეორეს სხვა მკვლევრებმა. შედეგები დადასტურდა მხოლოდ გარკვეულ პირობებში. ესე იგი, განწყობის ტენდენცია რეალიზაციისკენ (ფუნქციონალური ტენდენცია) არსებობს, ოღონდ გარკვეულ პირობებში გამოვლინდება.

აღსანიშნავია, რომ 1941 წელს გამოვიდა დ. უზნაძის ნაშრომი „ადამიანი ქცევის ფორმები“, რომელშიც ქცევის ორი ძირითადი ფორმაა გამოყოფილი – ექსტეროგენური და ინტროგენური [3]. ქცევის პირველი ფორმა აერთიანებს ვიტალური მოთხოვნილების დაკმაყოფილების აქტებს და შრომას, ანუ ქცევებს, სადაც შედეგის მიღების მიზანი აქვს ადამიანს. ქცევის მეორე ფორმა აერთიანებს აქტებს, რომლებიც აღმოცენებულია არარეალიზებული განწყობების, ანუ მათი ფუნქციონის ტენდენციის საფუძველზე – თამაში, სიზმარი, შემოქმედება, გართობა, ესთეტიკური აღქმა. ესე იგი, თამაშს ისეთივე ფსიქოლოგიური მექანიზმი აქვს, როგორც სხვა ინტროგენულ აქტებს, რაც საინტერესო არის თამაშის თანამედროვე პრობლემატიკისთვისაც.

თანამედროვე თეორიებმა ხელახლა დაიწყო პრობლემის დამუშავება, რადგან ითვლება, რომ ბუნდოვანია თამაშის განმარტება, მიუხედავად იმისა, რომ ამ პრობლემაზე მუშაობდნენ დარგის ისეთი წარმომადგენლები, როგორებიც იყვნენ ზ. ფროიდი, ა. ფროიდი, კ. ფაბრი, ჟ. პიაჟე, დ. ვინნიკოტი, ე. ბერნი, ი. ჰეიზინგი, რ. კაიუა, ბ. სატტონ-სმიტი და სხვანი.

ბ. სატტონ-სმიტმა დაამუშავა თამაშის ფუნქციასთან დაკავშირებული მოსაზრებები შორეული წარსულიდან დღემდე და გამოყო ძირითადი 7 პოზიცია: 1)

ყველაზე ძველი პოზიციაა, რომ ადამიანი თავის ბედს (ილბალს) სცდის იმით, რომ შედის თამაშის სამყაროში, სადაც ალბათობის ჯადოსნური და უცნობი კანონები მოქმედებს; 2) შემდეგი პოზიციაა, რომ თამაში მიმზიდველია, რადგან მასში გამარჯვება ადამიანს სტატუსს აძლევს; 3) 300 წლის წინ ჩამოყალიბდა პოზიცია, რომელიც დღემდე მოქმედებს – რომ თამაში არის გარემოსთან ადაპტაციის სწავლა; 4) არის პოზიცია, რომელიც კოლექტიურ თამაშებში ხედავს კოლექტიური იდენტობის გამყარების მექანიზმს; 5) არის საპირისპირო პოზიცია, რომ ინდივიდუალურ (მათ შორის – კომპიუტერულ) თამაშებში ადამიანი ეზიარება საკუთარ თავის თავადობას; 6) არის რომანტიზმის პერიოდიდან დატოვებული პოზიცია, რომ თამაშში მთავარია ფანტაზია და შემოქმედება; 7) ბოლოს – თავისუფლების პოზიცია, რომ უნივერსალური ახსნა არ არსებობს და ახსნას თავისუფლად უნდა მოვეპყროთ – ხან ერთი რამ იქნება თამაშის მიზეზი და ხან მეორე.

გამოყენებული ლიტერატურა:

- 1 ი. ბუაღავა. ფსიქოლოგია და კიბერნეტიკა. თბილისი. 1965
- 2 დ. უზნაძე. ძილი და სიზმარი. თბილისი, 1936
- 3 დ. უზნაძე. ადამიანის ქცევის ფორმები. სტალინის სახ. თბ. უნ-ტის შრომები, 1941, ტ. 17, გვ.: 1-39.
- 4 დ. უზნაძე. განწყობის ფსიქოლოგიის ექსპერიმენტული საფუძვლები. განწყობის თეორიის ძირითადი დებულებები. გამომცემლობა „საქართველოს მაცნე“. 2009
- 5 დ. უზნაძე. შრომები. ტ. III-IV. ზოგადი ფსიქოლოგია. საქართველოს მეცნიერებათა აკადემიის გამომცემლობა. თბილისი. 1964.
- 6 Sutton-Smith, Brian. "Play Theory. A Personal Journey and New Thoughts." American Journal of Play. < <http://www.journalofplay.org/sites/www.journalofplay.org/files/pdf-articles/1-1-article-play-theory-sutton-smith.pdf> > 27 May 2011
- 7 ჯ. ი. ჯონსონი, ჯ. ფ. ქრისტი. ფ. უორდლი (2005) თამაში, განვითარება და ადრეული განათლება.
- 8 მ. მელიქიშვილი (2013) დიმიტრი უზნაძის პედაგოგიური კონცეფცია. მასწავლებელთა პროფესიული განვითარების ეროვნული ცენტრი.

ნინო ზიჭავაძე

ადრეული განათლების სპეციალისტი

საბანგანატლებლო ჩესუნსი საბავშვო ბაღში

შევიხედოთ საბავშვო ბაღში, სადაც ბავშვები ლაღები, შემოქმედებითები, მკვლევრები არიან, სადაც გარემო სავსეა საინტერესო გამოწვევებით, მრავალფეროვანი შესაძლებლობებით. ასეთ სივრცეში სათამაშოებს, ანუ საგანმანათლებლო რესურსს მნიშვნელოვანი როლი აკისრია. რესურსი, გარკვეულწილად, ქმნის ბავშვის გამოცდილებებს, განაპირობებს მის განვითარებას. მრავალი კვლევა მოწმობს თუ რაოდენ მნიშვნელოვანია ადრეულ ასაკში თამაში და როგორ უწყობს ხელს ბავშვის ჰოლისტურ განვითარებას. თამაშის დროს სწავლობენ ბავშვები პრობლემის გადაჭრას, ერთვებიან სოციალურ ინტერაქციაში, საკუთარ ფიქრებს, განცდებს გამოხატავენ, ვითარდებიან ფიზიკურად და გონებრივად (White, 2012). და ამ პროცესში საგანმანათლებლო რესურსი, სწორად შერჩეული მასალები უბიძგებს ბავშვებს, რომ იყვნენ ცნობისმოყვარეები, შემოქმედებითები, დასვან კითხვები, იმსჯელონ, ითანამშრომლონ (Healey, 2018). ამგვარად, საბავშვო ბაღში მრავალფეროვანი სათამაშოების არსებობა ხარისხიანი საგანმანათლებლო გარემოს შექმნის ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი წინაპირობაა.

საქართველოს მასშტაბით, საბავშვო ბაღებში საგანმანათლებლო რესურსის საკითხს, გარკვეულ-

წილად, ადრეული დასკოლამდელი აღზრდისა და განათლების სახელმწიფო სტანდარტი არეგულირებს. ხარისხის სტანდარტის ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი მოთხოვნა რესურსის მრავალფეროვნება, ბავშვების ასაკისა და განვითარების, განსხვავებული ინტერესებისა და საჭიროებების შესაბამისობაა (ხარისხის სტანდარტი, მუხლი 13). სტანდარტის მოთხოვნის

მიუხედავად, საბავშვო ბაღებში მომუშავე პრაქტიკოსები საგანმანათლებლო რესურსთან დაკავშირებით მნიშვნელოვან გამოწვევებს აწყდებიან და ეს ძირითადად რესურსების სიმწირით არის განპირობებული (პიტერსი, 2018).

სათამაშოები თამაშისა და განვითარებისთვის

ადრეული ასაკის ბავშვების თამაშისა და სათამაშოების მკვლევარი ტრევიკ-სმიტი ხაზს უსვამს სათამაშოების დიდ როლს ბავშვის განვითარებაში, მათ გავლენას ბავშვის სააზროვნო უნარებზე, შემოქმედებითობაზე, თანატოლებთან ურთიერთობაზე (Trawick-Smith, 2014). ხოლო გოლდსტეინი თავის წიგნში „თამაში ბავშვების განვითარებაში, ჯანმრთელობასა და კეთილდღეობაში“ აღნიშნავს, რომ „თამაში უშუალოდ უწყობს ხელს ბავშვების განათლებასა და განვითარებას, ხოლო სათამაშო სტიმულს აძლევს თამაშს და ახანგრძლივებს მას“ (Goldstein, 2012). ამრიგად, სათამაშო, საგანმანათლებლო რესურსი, მნიშვნელოვნად განაპირობებს ადრეული ასაკის ბავშვების თამაშსა და შესაბამისად, განვითარებას. თუმცა მკვლევრები ასევე ხაზს უსვამენ აღმზრდელის დიდ როლს როგორც სათამაშოების შერჩევის, ასევე მათი შეთავაზების პროცესში. მრავალფეროვანი, ყურადღებით შერჩეული სათამაშოები ხელს უწყობს ხანგრძლივ თამაშს (Goldstein, გვ.38). ზემოთ აღნიშნულის გათვალისწინებით, რა რესურსი შეიძლება შესთავაზოს საბავშვო ბაღმა ბავშვებს?

მრავალფეროვანი გამოცდილებების უზრუნველსაყოფად მასალები შესაძლოა თამაშის ტიპების შესაბამისად შეირჩეს: **წარმოსახვითი თამაშებისთვის** (თოჯინები, სათამაშო ავეჯი და ჭურჭელი, სხვადასხვა პროფესიისა და პერსონაჟის ატრიბუტიკა, ნამდვილი ნივთები და ა.შ.), **სამაგიდო და მანიპულაციური თამაშებისთვის** (მოზაიკა, დომინო, მემო, ფაზლი, ლოტო, მასალები დასათვლელად, სხვადასხვა ნიშნით დასახარისხებლად და ა.შ.), **კონსტრუქციული**

სათამაშო მასალები კონსტრუქციული თამაშისთვის, რომელიც არის ქანისა, ხმელანის, მუხის ან ბუნებრივი ნარჩენებისა და რომელსაც ბავშვი თამაშში იყენებს (Trawick-Smith, 2014). შესაბამისად, საგანმანათლებლო რესურსი არის ყველა ის მასალა, რომელიც საბავშვო ბაღის საგანმანათლებლო გროუსში გამოიყენება.

თამაშებისთვის (სხვადასხვა მასალისა და ზომის კუბურები, ნებისმიერი მეორადი და ბუნებრივი მასალა კონსტრუქციების ასაშენებლად), **კვლევისა და ექსპერიმენტებისთვის** (სხვადასხვა ფაქტურისა და კონსისტენციის რესურსი, ასევე, გამაღივებელი შუშა, სასწორი, თერმომეტრი, დურბინი, პიპეტი და ა.შ.), **მსხვილი მატორიკისთვის** (სხვადასხვანაირი ბურთი, ჭულა-ჭუპი, ლახტი, საძრომიალო, ველოსიპედი და ა.შ.), **სენსორული თამაშებისთვის** (ქვიშა, სურნელოვანი მარილიანი ცომი, ძაბრები, ფორმების მისაღები პლასტმასის ფიგურები), **შემოქმედებითი თამაშებისთვის** (სახატავი, საძერწი საშუალებები, მუსიკალური საკრავები, ჩანაწერები სხვადასხვა ჟანრის მუსიკითა და ცეკვებით, სხვადასხვანაირი სამოსი და ა.შ.) **წიგნიერებისთვის** (ასაკის შესაბამისი

ერთწლამდე ასაკის ბავშვები—ვინაიდან ამ ასაკში ბავშვები ძირითადად შეგრძნებებით შეიმეცნებენ, განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია სხვადასხვა ფაქტურის სათამაშოები (რბილი, პრილა, მყარი, ფუმ-ფულა), რომელსაც ბავშვი შეეხება, პირში ჩაიდებს; სათამაშოები, რომლებიც ხმას გამოსცემს, რომლის ხელში დაჭერა, მოჭყლეტვა არის შესაძლებელი; კონტრასტული ფერის მასალები ვიზუალური სტიმულირებისთვის; ილუსტრირებული წიგნები სენსორული ელემენტებით. მოგვიანებით, როცა ბავშვები იწყებენ წამოჯდომას და ხოხვას, სასურველია სათამაშოები, რომლებიც შეიძლება ამოძრავონ – გააგორონ, მოქაჩონ (ბორბლიანი სათამაშოები, ბურთები და ა.შ.) და ა.შ..

ერთი წლიდან სამწლამდე—ბავშვების მობრუნებული უნარები მეტად ვითარდება; ისინი იწყებენ სიტყვების გამოყენებას, სიამოვნებით გარემოს კვლევა.

დასურათებული წიგნები, ვიზუალური ბარათები, თოჯინა-ხელთათმანები და ა.შ.).

მრავალფეროვანი გამოცდილებების უზრუნველყოფასთან ერთად, სათამაშოების შერჩევისას მნიშვნელოვანია ბავშვების ინტერესების გათვალისწინება. ინტერესები შესაძლოა გამოიხატებოდეს როგორც კონკრეტული თამაშების ან სპეციფიკური მასალის, ასევე სხვადასხვა თემატიკის მიმართ. სწორედ ბავშვებზე, მათ თამაშზე დაკვირვების შედეგად უნდა განისაზღვროს ინტერესები და შესაბამისი რესურსიც.

ასაჩისა და განვითარების შესაბამისი რესურსი

სათამაშოს შერჩევისას ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი ფაქტორი ბავშვის ასაკისა და განვითარების შესაბამისობაა. ბავშვთა ადრეული განათლებისთვის, ადრეული ასაკის ბავშვებისთვის სათამაშოების შერჩევისას, ეროვნული ასოციაცია გვთავაზობს შემდეგ რეკომენდაციებს:

შესაძლებელია შევთავაზოთ თემატური სათამაშოების ნაკრები (თოჯინები, მანქანები, სამზარეულოს ნაკრები, სამუშაო იარაღები, ცხოველები), საშუალო ზომის კუბები, ჩასასმელი, მოსარგები, დიდი ზომის ლილაკიანი სათამაშოები, სხვადასხვა ფაქტურის მქონე სენსორული დაფა, ილუსტრირებული წიგნები სქელი, მუყაოს გვერდებით. მოგვიანებით – დიდი ზომის ფაზლი, დიდი ზომის მძივები (რომლის გადაყლაპვა ან შესრუტვა შეუძლებელია), მასალები სხვადასხვა სახის შესაკრავით, სხვადასხვა სახის სახატავი საშუალება, უსაფრთხო მაკრატელი, მუსიკალური ინსტრუმენტები, ილუსტრირებული წიგნები უფრო მეტი დეტალებით, წიგნები, სადაც საგნების მოძებნა შეიძლება; ასევე, რესურსი მსხვილი მოტორიკისთვის – გასაძრომი, ჩამოსახტომი, ასაცოცებელი და ა.შ..

3-დან 6 წლამდე ასაკის ბავშვები ერთად თამაშს იწყებენ, ინტერაქციაში შედიან; მოგვიანებით შეუძლიათ გაზიარება, შეთანხმება, სვამენ კითხვებს, მოსწონთ საგნებისა და მოვლენების კვლევა. აქტუალუ-

რია: მრავალფეროვანი მასალები წარმოსახვითი თამაშებისთვის; მასალა ვიზუალური და საშემსრულებლო ხელოვნებისთვის, თავსატეხები, სამაგიდო თამაშები, პატარა ზომის კუბურები, განსხვავებული ფერის, ფორმის, ზომის, წონისა და ფაქტურის მასალები საკვლევად, დასახარისხებლად, დასათვლელად; ილუსტრირებული წიგნები შედარებით მეტი ტექსტით.

ღია მასალები

ბალის გარემოში ბავშვებისთვის ხელმისაწვდომი უნდა იყოს ქარხნული წესით დამზადებული რესურსი, ე.წ. სტრუქტურირებული სათამაშოები (მასალა, რომელსაც კონკრეტული გამოყენების წესი აქვს, მაგ: სამაგიდო თამაშები ა.შ.), ასევე აუცილებელია ღია მასალები, ანუ ისეთი რესურსი, რომლის გამოყენებასაც ბავშვები საკუთარი შეხედულებისამებრ სხვადასხვაგვარად შეძლებენ. ღია რესურსი განსაკუთრებით

მნიშვნელოვანია ბავშვების შემოქმედებითი, წარმოსახვითი უნარების განვითარებისთვის, რადგან ასეთი ტიპის მასალას არ აქვს „სწორად“ გამოყენების წესი. ბავშვს შეუძლია თავად მოიფიქროს დანიშნულება; შესაბამისად, ღია რესურსი წაახალისებს დამოუკიდებლობას, პრობლემის გადაჭრას, კრიტიკულ აზროვნებას. ეს რესურსი შეიძლება იყოს მეორადი და ბუნებრივი, სხვადასხვა მასალისა და ფაქტურის – ხის კუბურები, ხის ჯოხები, კენჭები, ნიჟარები, ქსოვილები, ბოთლების სახურავები, ქვიშა, სახატავი, საძერწი საშუალებები და ა.შ..

ჩისუნის უსაფრთხოება

საგანმანათლებლო რესურსის მრავალფეროვნებასა და განვითარების შესაბამისობასთან ერთად, თანაბრად მნიშვნელოვანია უსაფრთხოების საკითხებზე ზრუნვა. 2020 წელს დამტკიცებული სათამაშოების უსაფრთხოების შესახებ ტექნიკური რეგლამენტის თანახმად, სათამაშოების ქიმიური შემადგენლობა

არ უნდა უქმნიდეს საფრთხეს ადამიანის სიცოცხლესა და ჯანმრთელობას (მუხლი 3); განსაზღვრულია სათამაშოებში სხვადასხვა ქიმიური ნივთიერების დასაშვები ზღვარი (დანართი II, მუხლი 10-14). დოკუმენტის მიხედვით, 36 თვემდე ასაკის ბავშვებისთვის გამოსაყენებელი სათამაშოები ან სათამაშოს მოხსნადი დეტალები, ისეთი ზომის უნდა იყოს, რომ ბავშვმა ვერ გადაცლაპოს ან ვერ შეისრუტოს (დანართი II, მუხლი 1 (დ)). მნიშვნელოვანია, რომ საბავშვო ბალებმა და ბალების გაერთიანებებმა სათამაშოების შესყიდვისას გაითვალისწინონ უსაფრთხოების საკითხები, ხოლო ჯგუფში მასალის შეტანისას გაითვალისწინონ ბავშვების ასაკი და განვითარების თავისებურება.

სათამაშოები ციფრულ საუკუნეში

ციფრულ ეპოქაში საბავშვო ბალებში უფრო და უფრო პოპულარული ხდება საგანმანათლებლო რესურსის სახით ტექნოლოგიების, მათ შორის, ეკრანის მქონე ციფრული ტექნოლოგიების გამოყენება. აღმ-

რდელემაბარაერთისაკითხიუნდაგაითვალისწინონ ამ კუთხით: ბავშვების ასაკი, ეკრანთან გატარებული დრო, გამოყენებული რესურსის შინაარსი, მიზნები. ერთიმხრივ, აღმზრდელმა ბავშვებს ტექნოლოგიების გამოყენება უნდა ასწავლოს, მეორე მხრივ კი, სიფრთხილით უნდა მოეკიდოს ეკრანული ტექნოლოგიების გამოყენებას. კანადის პედიატრთა ასოციაციის მიერ ეკრანული ტექნოლოგიების სარგებლისა და რისკების გაანალიზებისას, განისაზღვრა რეკომენდაციები, რომლებიც გულისხმობს ადრეული ასაკის ბავშვების მიერ ეკრანთან გატარებული დროის მინიმუმამდე დაყვანას – ეს დრო არ უნდა იყოს ბავშვის ყოველდღიური რუტინის ნაწილი, ხოლო 2 წლამდე ასაკის ბავშვებისთვის საერთოდ არაარეკომენდებული. საგანგებოდ უნდა იყოს შერჩეული საგანმანათლებლო ვიდეოები და მხოლოდ მაღალი ხარისხის მასალა უნდა იყოს შეთავაზებული, ისიც, უფროსის მეთვალყურეობის ქვეშ (Ponti, 2023). ადრეული და სკოლამდელი აღზრდისა და განათლების სახელმწიფო სტანდარტი ასევე მოიხივს, რომ ტექნიკა

მხოლოდ საგანმანათლებლო მიზნებისთვის იქნეს გამოყენებული და მასთან გატარებული დრო არ უნდა აღემატებოდეს დღეში 20 წუთს (ხარისხის სტანდარტი, მუხლი 3.3.9).

საგანმანათლებლო რესურსი სემინარების ბაზაზე

სამწუხაროდ, ზოგჯერ გავრცელებულია არასწორი პრაქტიკა – საგანმანათლებლო რესურსის დაყოფა გოგონებისა და ბიჭებისთვის; მაგალითად, თოჯინები და სამზარეულოს ტურტელი გოგონების სათამაშოდ მიიჩნევა, მანქანები და სამუშაო იარაღები კი – ბიჭების. თამაში, თავისი ტექნიკით არ არის გენდერულად ექსკლუზიური. ბავშვების ინტერესები და თამაშის ქცევები მრავალფეროვანი და ინდივიდუალურია; სტერეოტიპებმა შეიძლება შეუზღუდოს ბავშვს კვლევის, თვითგამოხატვის უნარები. მნიშვნელოვანია, რომ მათ სხვადასხვა სახის სათამაშოს თავისუფლად გამოყენების საშუალება ჰქონდეთ.

სათაგანოების ორგანიზება

საგანმანათლებლო რესურსის შერჩევასთან ერთად, თანაბრად მნიშვნელოვანია რესურსის ორგანიზება. უზრუნველყოფილი უნდა იყოს მასალების ხელმისაწვდომობა, თითოეულ ბავშვს უნდა ჰქონდეს საშუალება, მასალები თავისუფლად მოიძიოს და თამაშში საკუთარი შეხედულებისამებრ გამოიყენოს. ამისათვის კი ეს მასალები მოთავსებული უნდა იყოს დაბალ, ღია თაროებზე, ღია კონტეინერებში. ასევე მნიშვნელოვანია რესურსის ისე დაორგანიზება, რომ ბავშვები მიხვდნენ, სად რა მასალა შეიძლება მოიპოვონ; ამისთვის საუკეთესო გამოსავალია ვიზუალური მინიშნებები როგორც თაროებზე, ასევე მასალების შესანახ კონტეინერებსა და სათავსოებზე.

სათაგანოები და ოჯახებთან თანამშრომლობა

„საზოგადოება უნდა ეძიებდეს ყოველგვარ შესაძლებლობას თამაშის მხარდასაჭერად“ (Goldstein, გვ.36), შესაბამისად, შესაძლებელია ამ პროცესში საბავშვო ბაღის, ოჯახებისა და თემის გაერთიანება. ზოგ შემთხვევაში, აღმზრდელები თავად ზრუნავენ ბავშვებისთვის საგანმანათლებლო რესურსის დამზადებაზე და ამ პროცესში პატარებსაც რთავენ, რაც ძალიან კარგი პრაქტიკაა. ასევე შესაძლებელია პროცესში მშობლების ჩართვა; მაგალითად, გაკეთდეს განცხადება ბაღის სოციალურ ქსელში ან მშობელთა საინფორმაციო დაფაზე სათამაშოების შეგროვების შესახებ. შესაძლოა შეგროვდეს საბავშვო წიგნები, მეორადი ნივთები ან ის სათამაშოები, რომლებითაც

ბავშვები შინ აღარ თამაშობენ. ასევე, მშობლებთან ერთად დაიგეგმოს ბუნებრივი მასალების შესაგროვებლად ტყეში, მინდორში, მდინარის ან ზღვის პირას გასვლა. საუკეთესო პრაქტიკაა მშობლების ჩართვა საგანმანათლებლო რესურსის დამზადების პროცესშიც; მაგალითად, მშობლებთან ერთად დამზადდეს ხელნაკეთი სამაგიდო თამაშები, სათამაშო თოჯინები, წიგნები და ა.შ..

დაბოლოს, საგანმანათლებლო რესურსი, სა-თამაშო კრიტიკულად მნიშვნელოვანია განმავითარებელი გარემოს უზრუნველსაყოფად, თუმცა უპირველესი მაინც არის მზრუნველი, გულისხმიერი აღმზრდელი, რომელიც ხედავს ბავშვს, ესმის მისი და მოქმედებს მისი ინტერესებისა და საჭიროებების შესაბამისად.

გამოყენებული ლიტერატურა:

- 1 კუხალეიშვილი თ.; ჯიჯავაძე ნ. (2019). ადრეული და სკოლამდელი განათლების ხარისხის სტანდარტის გამკვეთი. გაეროს ბავშვთა ფონდი. თბილისი.
- 2 პიტერსი ი.; ჰულბი პ. (2018). საქართველოში სკოლამდელი განათლების ხარისხის კვლევა. გაეროს ბავშვთა ფონდი. თბილისი.
- 3 საქართველოს მთავრობა (2020). დადგენილება №47 „სათამაშოების უსაფრთხოების შესახებ ტექნიკური რეგლამენტის“ დამტკიცების თაობაზე. <https://matsne.gov.ge/ka/document/view/4776792?publication=0>
- 4 საქართველოს მთავრობა (2023). დადგენილება №264 „ადრეული და სკოლამდელი აღზრდისა და განათლების სახელმწიფო სტანდარტების დამტკიცების შესახებ“ საქართველოს მთავრობის 2017 წლის 30 ოქტომბრის №488 დადგენილებაში ცვლილების შეტანის თაობაზე. <https://matsne.gov.ge/ka/document/view/5874497?publication=0>
- 5 Developmentally Appropriate Toys for Young Children” the National Association for the Education of Young Children (NAEYC)
- 6 [https://www.naeyc.org/resources/topics/play/toys#:~:text=Good%20toys%20for%203%2D%20to%206%2Dyear%2Dolds%3A&text=Things%20for%20pretending%20and%20building%E2%80%94many%20blocks%20for%20building%20complex,sand%20and%20water%20play%20toys\(01.04.2024\)](https://www.naeyc.org/resources/topics/play/toys#:~:text=Good%20toys%20for%203%2D%20to%206%2Dyear%2Dolds%3A&text=Things%20for%20pretending%20and%20building%E2%80%94many%20blocks%20for%20building%20complex,sand%20and%20water%20play%20toys(01.04.2024))
- 7 Goldstein, J. (2012). Play in children’s development, health and well-being. Brussels: Toy Industries of Europe.
- 8 Gondaliya P. R. (2024) Recommendations On How Educational Toys Can Help Preschoolers To Improve Their Social Skills, Educational Administration: Theory and Practice, 30(3), 975-979
- 9 Hassinger-Das, Brenna, Zosh, Jennifer, M, Hirsh-Pasek, Kathy & Roberta Michnick Golinkoff (2017) ”Toys”. In Pepper, Kylie (Ed.) The SAGE Encyclopedia of Out-of-School Learning. Thousand Oaks: SAGE Publications, Inc.
- 10 Healey, A., Mendelsohn, A., Sells, J. M., Donoghue, E., Earls, M., Hashikawa, A., ... & Williams, P. G. (2019). Selecting appropriate toys for young children in the digital era. Pediatrics, 143(1).
- 11 Lai, N. K., Ang, T. F., Por, L. Y., & Liew, C. S. (2018). The impact of play on child development—a literature review. European Early Childhood Education Research Journal, 26(5), 625-643.
- 12 Ponti, M. (2023). Screen time and preschool children: Promoting health and development in a digital world. Paediatrics & Child Health, 28(3), 184-192.
- 13 Trawick-Smith, J., Wolf, J., Koschel, M., & Vallarelli, J. (2014). Which Toys Promote High-Quality Play? Reflections on the Five-Year Anniversary of the TIMPANI Study. YC: Young Children, 69(2).
- 14 White, R. E. (2012). The power of play: A research summary on play and learning. Dimuat turun daripada <http://www.mcm.org/uploads/MCMResearchSummary.pdf>.

სტატიაში გამოყენებული ფოტოები გადაღებულია შპს „მწვანე ალუბალში“.

ნანა კატარავა

მონტესორის პედაგოგიკის
სერთიფიცირებული პედაგოგი

„ღაგუხიანი, რომ თქიმონ გეჭოდო აბის გაქმება“ – მარია მონტესორის პედაგოგიკური ჟონსეფცია

მონტესორის სააღმზრდელო პროგრამის ფუძემდებელი გახლდათ იტალიელი ქალბატონი მარია მონტესორი. პროფესიით განმანათლებელი და ექიმი, იგი მე-19 საუკუნეში მოღვაწეობდა. მისი სახელი, როგორც რეფორმატორულ-პედაგოგიკური მოძრაობის გამოჩენილი წარმომადგენლისა, საუკუნეზე მეტია იცნობს და იზიდავს საზოგადოების ყურადღებას. მარია მონტესორი იყო პირველი ქალი, რომელმაც იტალიაში ექიმის დიპლომი მიიღო და პედიატრიის სფეროში დაიწყო მუშაობა. მისი სამუშაო გამოცდილება განსაკუთრებული საჭიროების მქონე ბავშვების მკურნალობას, მოვლასა და დახმარებას გულისხმობდა. სამუშაო გამოცდილების განმავლობაში მარია მონტესორი ეცნობოდა იმ დროისათვის ცნობილი განმანათლებლებისა და ექიმების ნაშრომებს. სწორედ ამ ნაშრომებმა შთააგონა მარია მონტესორი, შეექმნა ადრეული ასაკის ბავშვების აღზრდისა და განვითარების ორგანიზებული სისტემა. მისი პედაგოგიკური იდეები განსაკუთრებულ მოვლენად იქცა XX საუკუნის პირველი ნახევრის უცხოურ განათლებაში, ვინაიდან მონტესორის სამეცნიერო პედაგოგიკა განსხვავდებოდა იმდროინდელი ტრადიციული პედაგოგიკისაგან. ტრადიციული პედაგოგიკური მიდგომა ემყარებოდა ბავშვზე დომინირებას, კონტ-

როლისა და წესრიგის დამყარებას გარედან. ხოლო მონტესორის მეთოდი გულისხმობდა ბავშვზე დაკვირვებას მისთვის ბუნებრივ გარემოში, გარემოს შექმნას, შინაგანი წესრიგის გამოწვევას და განვითარების ხელშეწყობას.

დღევანდელ დღეს მარია მონტესორის მეთოდი არამხოლოდ აქტუალობას ინარჩუნებს მთელ მსოფლიოში, არამედ სრულად ეხმიანება თანამედროვე განათლების პრინციპებს, რომლებიც მიმართულია დამოუკიდებელი და პასუხისმგებლობის მქონე პიროვნების აღზრდისკენ.

მარია მონტესორი მიიჩნევდა, რომ ბავშვის განვითარებისთვის აუცილებელია ჯანსაღი გარემო, რომელიც პასუხობს ბავშვის მოთხოვნილებებს, სადაც მასწავლებელი კი არ ასწავლის, არამედ ეხმარება ბავშვს ბუნებრივ განვითარებასა და სამყაროს შეცნობაში.

თანამედროვე პედაგოგიკაში მიჩნეულია, რომ „მონტესორის სისტემა მეცნიერულად დასაბუთებული, ზედმიწევნით მოფიქრებული, რეალურ ცხოვრებაში გამოცდილი მეთოდია. მონტესორის პედაგოგიკური კონცეფცია ეყრდნობა ისეთ პრინციპებს, როგორებიცაა: ანთროპოლოგიური პრინციპი, ბავშვის განვითარების თავისუფლების პრინციპი, ყუ-

რადღების კონცენტრაციის პრინციპი, საგანგებოდ მომზადებული სასწავლო გარემოს პრინციპი, სენსიტიურობის პრინციპი, შეზღუდვისა და წესრიგის პრინციპი, პედაგოგის განსაკუთრებული ადგილის პრინციპი, ინდივიდუალური და დიფერენცირებული მიდგომისა და სოციალური აღზრდისა და ინტეგრაციის პრინციპი. მოკლედ მიმოვიხილავთ პედაგოგიკური კონცეფციის პრინციპებს.

ანთროპოლოგიური პრინციპი – როგორც ზემოთ აღვნიშნეთ, მონტესორის პედაგოგიკა უშუალოდ „ბავშვიდან“ მომდინარეობს. მის ცენტრში ბავშვია, რომლის განათლების ხელშეწყობის ხედვა ანთროპოლოგიასა და ფსიქოლოგიაში არსებულ მეცნიერულ ცოდნას ეყრდნობა. პედაგოგიკურ სისტემაში განსაკუთრებული ადგილი უკავია დამოკიდებულებას ბავშვის თავისუფლებისა და ღირსებისადმი. მონტესორის პედაგოგიური კონცეფციის ძირითადი მოთხოვნაა „პატივისცემა ბავშვის სულიერი თავისუფლებისათვის“.

გაჰჰის განვითარების თავისუფლების პრინციპი – მონტესორის პედაგოგიური კონცეფციის მიზანს წარმოადგენს თავისუფალი, დამოუკიდებელი და პასუხისმგებლობის მქონე პიროვნების აღზრდა. ვფიქრობთ, სწორედ აქედან გამომდინარეობს მონტესორის პედაგოგიკური კონცეფციის მთავარი დევიზი: „და-

მეხმარე, რომ მე თვითონ შევძლო ამის გაკეთება“. მარია მონტესორი მიიჩნევდა, რომ ბავშვის სწრაფვა დამოუკიდებლობისაკენ უნდა იყოს დაფასებული უფროსების მხრიდან, რათა ბავშვი დამოუკიდებელ და პასუხისმგებლობის მქონე პიროვნებად აღიზარდოს. მონტესორის სისტემაში თავისუფლება ნიშნავს ბავშვის თავისუფლად გადაადგილებას დიდაქტიკურად მომზადებულ გარემოში. მაგრამ აღნიშნულ გარემოში ბავშვს ეძლევა სასურველი საქმიანობის, ადგილის, საგნებისა თუ დიდაქტიკური მასალების არჩევანის შესაძლებლობა. თავისუფალი არჩევანის მიცემის პირობებში კი ბავშვი სწავლობს საკუთარი შესაძლებლობების შეფასებას, აცნობიერებს პასუხისმგებლობას გადაწყვეტილების მიღებისას და, რაც მთავარია, შინაგანად ნაკარნახევი საქმიანობისგან იღებს დიდ სიამოვნებას, ვინაიდან აკეთებს იმას, რასაც მისი „შინაგანი“ შემოქმედებითი სული კარნახობს“.

ყურადღების ჯონქონტრასტის პრინციპი – შინაგანად ნაკარნახევი საქმიანობისას, როდესაც ბავშვის მიერ არის არჩეული დიდაქტიკური მასალები, საქმიანობის სივრცე თუ სხვა, ბავშვი უფრო მეტხანს არის პროცესზე კონცენტრირებული. ყურადღების კონცენტრაციის წყალობით შესაძლებელი ხდება ბავშვის თვითგანვითარების

პროცესის წარმართვა. ამას გარდა, სწორედ ასე ვითარდება გამძლეობა და მოთმინება, რაც აუცილებელია ინტელექტუალური საქმიანობისთვის. „რაც უფრო ვითარდება შინაგანი კონცენტრაციის უნარი, მით უფრო ხშირდება მუშაობაში ჩართვა და უფრო მკვეთრი ხდება ახალი ფენომენი – ბავშვების დისციპლინა“, – წერდა მარია მონტესორი. შინაგანი დისციპლინა „თავისუფლების მეორე მხარე“ ხდება.

საბანგმომღერ მომზადებული საბანგანათმეცნიერ ბავშვების პრინციპი – მონტესორის აზრით, საგანგებოდ მომზადებული გარემოს შექმნისას გათვალისწინებული უნდა იყოს ბავშვის ფიზიკური შესაძლებლობები. გარემო იმგვარად უნდა იყოს ორგანიზებული, რომ უბიძგებდეს ბავშვს უფროსის დახმარების საჭიროების შემცირებისა და დამოუკიდებლად მოქმედებისკენ. ამიტომ ბავშვისთვის ხელმისაწვდომ ადგილზე უნდა იყოს განთავსებული საგულდაგულოდ შერჩეული და ბავშვების ყოველმხრივი განვითარებისთვის საჭირო დიდაქტიკური მასალები. ბავშვისათვის მონტესორის მასალები არის „გასაღები“, რომლის მეშვეობითაც მას სისტემაში მოჰყავს ქაოსური წარმოდგენები სამ-

ყაროს შესახებ. მონტესორის სიტყვებით „მასალა... ბავშვისათვის შინაგანი სამუშაოს დამხმარე და ხელმძღვანელი უნდა იყოს. სხვა სიტყვებით რომ ვთქვათ, ბავშვი იზოლირებული არ უნდა იყოს სამყაროსგან. მას ეძლევა „იარაღი“, რომლის დახმარებითაც შესაძლებელია, დაეუფლოს მთელ სამყაროს და მის კულტურას“.

სენსორიზაციის პრინციპი – მარია მონტესორი გამოყოფდა ნ წლამდე ასაკის ბავშვის განვითარების ნ ძირითად სენსორიულ პერიოდს. ესინია: ენისა და მეტყველების, შეგრძნებების განვითარების, მოწესრიგებული და პროგნოზირებადი გარემოს არსებობის, პატარა საგნებისა და დეტალებისადმი ინტერესის, კოორდინირებული მოძრაობებისათვისებისა და სოციალური განვითარების პერიოდები.

მუქაღმრისა და წესრიგის პრინციპი – წესრიგის დარღვევა და მისი აღდგენა – ბავშვის საქმიანობის უძლიერესი მოტივაციაა, რადგან ბავშვს სიამოვნებას, როდესაც გარშემო არსებულ ნივთებს ხედავს ერთსა და იმავე ადგილზე. თუ წესრიგი დაირღვა, იგი გრძნობს შფოთვას და ცდილობს წესრიგის აღდგენას.

გეგმვის რეალური პრინციპი — ვინაიდან მონტესორის პედაგოგიკური კონცეფციაში ცენტრალური ადგილი ბავშვს უკავია, თითოეულ ბავშვს ეძლევა შესაძლებლობა, ისწავლოს საკუთარი „საგანმანათლებლო მარშრუტით“, მისთვის კომფორტული სიჩქარით. რაც უზრუნველყოფს კიდეც სწავლისადმი ინდივიდუალური და დიფერენცირებული მიდგომების პრინციპის განხორციელების შესაძლებლობას. მონტესორის სისტემაში მასწავლებლის როლს წარმოადგენს გარემოს კონტროლი და ბავშვის განვითარების ხელშეწყობა პირდაპირი ჩარევის გარეშე. მასწავლებელი აკვირდება ბავშვს, რომელიც თავისუფლად მოქმედებს. კონცეფციის თანახმად, მასწავლებელმა უნდა უსმინოს ბავშვს და არა ბავშვმა მასწავლებელს. მასწავლებელი წახალისებს ბავშვების მრავალფეროვან საქმიანობას, ის არის შუამავალი, რომელიც ქმნის კავშირს ბავშვსა და განმავითარებელ გარემოს შორის. მონტესორის სისტემის მასწავლებელი ყოველთვის ცდილობს აღძრას ბავშვის შინაგანი მოტივაცია. მონტესორის პედაგოგიური კონცეფციის თანახმად, ემსახურო ბავშვს — ნიშნავს იგრძნო, რომ ადამიანის სულს ემსახურები. სულს, რომელმაც თვითონვე უნდა შექმნას თავისი თავი, ვინაიდან, ყველა ბავშვი — თავისი პიროვნების შემოქმედი; ადამიანის პიროვნების სიდიადე კი მისი დაბადების საათიდან იწყება.

სოციალური ალტერნატივა ტექნიკის პრინციპი — მონტესორის პედაგოგიკური კონცეფციაში ბავშვის შეფასება ხდება მისივე წინა მიღწევებთან შედარებით. მონტესორი მიიჩნევდა, რომ პატარა ბავშვის სწრაფვას დამოუკიდებლობისაკენ უნდა შეეწყოს ხელი უფროსების მხრიდან, ვინაიდან მხოლოდ ასე არის შესაძლებელი დამოუკიდებელი და პასუხისმგებლობის მქონე პიროვნების აღზრდა.

საინტერესიის ფაქტი, რომ საქართველოში მონტესორის პედაგოგიკური კონცეფციის შესახებ ლექციების კურსი პირველად 101 წლის წინ ჩატარდა, როდესაც საქართველოს პირველი დემოკრატიული რესპუბლიკის განათლების სამინისტრომ მარია მონტესორის მოწაფე, ლოლა კონდულმარი მოიწვია.

თურმე, ამ გამორჩეულ კურსს თბილისში სხვადასხვა სკოლის 36 მასწავლებელი ესწრებოდა. ცნობას, მონტესორის პედაგოგიკით დაინტერესების შესახებ, საქართველოს ეროვნული არქივი ინახავს. ანგარიში კი 1920 წლის 4 ოქტომბრით თარიღდება. დოკუმენტს თამარა ნიკოლოზის ასული ერისთავი აწერს ხელს. ლოლა კონდულმარი თბილისში შეკრებილ მასწავლებლებს მონტესორის კურსის მიზანსა და მნიშვნელობაზე ესაუბრებოდა. მისი სასწავლო კურსი წარმატებული აღმოჩნდა, ვინაიდან, კურსის დამთავრების შემდეგ განათლების სამინისტრომ იტალიიდან მონტესორის სისტემის აღჭურვილობაც გამოიწერა. მონტესორის პრინციპით რამდენიმე საკლასო ოთახიც აღიჭურვა, მაგრამ შემდგომში მონტესორის პედაგოგიკა მიუღებელი აღმოჩნდა საბჭოთა ხელისუფლებისთვის. საბჭოთა კავშირში მონტესორის პედაგოგიკას ბურჟუაზიული ეწოდა და მონტესორის მეთოდით სწავლება აიკრძალა.

საქართველოში მონტესორის ბაღი — ჩვენი საბავშვო ბაღი 2021 წლის ოთხ აპრილს გაიხსნა და მიგვაჩნია, რომ ამ სამი წლის განმავლობაში მნიშვნელოვანი ნაბიჯები გადაიდგა. წინ უამრავი საინტერესო გეგმა გვაქვს. ჩვენი სამომავლო მიზანია, ვიკვლიოთ მარია მონტესორის პედაგოგიკური კონცეფციის კავშირი თანამედროვე საგანმანათლებლო სივრცესთან და შემუშაოთ შესაბამისი რეკომენდაციები. ასევე, ხელი შევუწყოთ აღმზრდელებისა და სფეროთი დაინტერესებული სტუდენტების გადამზადებასა და დასაქმებას. მიგვაჩნია, რომ მონტესორის იდეების სრულყოფილი შესწავლა და პრაქტიკაში დანერგვა გაამდიდრებს ჩვენს ქვეყანაში სკოლამდელი განათლების სფეროს, ხელს შეუწყობს ახალი, საინტერესო საგანმანათლებლო მიდგომების, პროგრამებისა და სკოლამდელი განათლების ცენტრების შექმნას. გვჯერა, რომ ჩვენს ქვეყანაში მარია მონტესორის პედაგოგიკური სისტემის დანერგვა თავის წვლილს შეიტანს ქვეყანაში ჰუმანური განათლების პრინციპების დამკვიდრებასა და თავისუფალი, პასუხისმგებლობის მქონე მოქალაქეების აღზრდაში.

ნინო ადგიანი

ადრეული განათლების სპეციალისტი

ქონფერენცია, როგორც პროფესიული განვითარების ხელშეწყობა

მზარდი კონკურენტუნარიანი და სწრაფად განვითარებადი პროფესიული გარემოს პირობებში, უწყვეტი განათლება და განვითარება აუცილებელი გახდა კარიერული წინსვლისთვის. კონფერენციები გადამწყვეტ როლს ასრულებს ამ პროცესში – პროფესიონალებს სთავაზობს უნიკალურ შესაძლებლობებს, გააფართოონ თავიანთი ცოდნის არეალი, დაუკავშირდნენ კოლეგებს და გაიუმჯობესონ პროფესიული უნარები. განათლების სფეროში არსებული კონფერენციები არა მხოლოდ ინოვაციური იდეებისა და საუკეთესო პრაქტიკის გაზიარებას უწყობს ხელს, არამედ ქმნის გარემოს, რომელშიც სფეროს სპეციალისტებს თანამშრომლობა შეუძლიათ.

კონფერენციების კონცეფციას ღრმა ისტორიული ფესვები აქვს – უძველეს ცივილიზაციებში მეცნიერები და მოაზროვნეები იკრიბებოდნენ იდეების გაცვლისთვის. თავდაპირველად, ეს შეხვედრები არაფორმალური იყო, ხშირად იმართებოდა უნივერსიტეტებში ან საჯარო სივრცეებში, რათა შემდგარიყო დიალოგი ფილოსოფიურ, სამეცნიერო ან პოლიტიკურ თემებზე. თანამედროვე კონფერენციამდე, სხვადასხვა ტიპის შეკრებები ემსახურებოდა მსგავს მიზნებს:

- **სიმპოზიუმები:** ძველ საბერძნეთში, სიმპოზიუმი ეწოდებოდა ფორმალურ შეხვედრებს, რომლებიც ორიენტირებული იყო დისკუსიებსა და დებატებზე.
- **სემინარები:** უფრო მცირე ფორმატის შეხვედრები, ფოკუსით პრაქტიკულ სწავლასა და უნარების განვითარებაზე; ხშირად ხაზს უსვამდა ცოდნის პრაქტიკულ გამოყენებას.
- **ლექციები:** ძირითადად აკადემიური დაწესებულებები მასპინძლობდნენ ლექციებს და სემინარებს კვლევის შედეგების გასაცნობად და დამსწრეთათვის კონკრეტული მიმართულების ცოდნის გადასაცემად.

დროთა განმავლობაში განვითარდა კონფერენციის კონცეფცია; თანამედროვე კონფერენცია ახლა მეტად მრავალხრივ და მრავალფეროვან მოვლენას წარმოადგენს, რომელიც თავის თავში ზემოთ მიმოხილულ ფორმატებს აერთიანებს.

არსებითად, განათლების სფეროს კონფერენციების ფორმატის ევოლუცია ასახავს პროფესიული განვითარების დინამიკურ ხასიათს, ადაპტირდება სფეროს ცვალებად მოთხოვნებთან და მონაწილეთა საგანმანათლებლო საჭიროებებთან. დღევანდელი

კონფერენციები არა მხოლოდ ცოდნის გაცვლის პლატფორმის ფუნქციას ასრულებს, არამედ წარმოადგენს უმნიშვნელოვანეს სივრცეს ინოვაციის, თანამშრომლობისა და პიროვნული თუ პროფესიული ზრდისათვის.

საქართველოში ადრეული განათლების სფერო რეფორმის, განვითარების მნიშვნელოვან ეტაპებს გადის, იქმნება ახალი რეგულაციები, პროგრამები, სტანდარტები, მიმდინარეობს სფეროსთვის პროფესიული კადრების მომზადება-გადამზადების პროცესი. შესაბამისად, გაჩნდა იდეა, შექმნილიყო სივრცე, სადაც გაზიარდებოდა ზემოთ აღნიშნული მიმდინარე პროცესები, მიღწევები და გამოწვევები, წარმატებული საერთაშორისო პრაქტიკები. 2022 წელს საქართველოში, გაეროს ბავშვთა ფონდის (UNICEF), აჭარის ავტონომიური რესპუბლიკის განათლების, კულტურისა და სპორტის სამინისტროსა და ბათუმის შოთა რუსთაველის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ორგანიზებით, ჩატარდა პირველი საერთაშორისო კონფერენცია „ადრეული განათლება და ბრუნვა“. კონფერენციის ძირითადი თემა იყო „**ხარისხიანი ადრეული განათლება და ბრუნვა: გამოწვევები, მიდგომები, ახალი პერსპექტივები ადგილობრივი და საერთაშორისო გამოცდილების ჭრილში**“. კონ-

ფერენციაზე შემდეგი თემატური მიმართულებები იყო წარმოდგენილი: COVID-19 პანდემიის გავლენა ადრეულ განათლებასა და ბრუნვაზე; გამოწვევები, ინოვაციური და ალტერნატიული მიდგომები ადრეულ განათლებაში; პროფესიული კომპეტენციები, ახალი კადრების მომზადება, პროფესიული განვითარების შესაძლებლობები და გამოწვევები; ადრეული განათლების სფეროს მართვა, პოლიტიკა და დაფინანსება, რეგულაციები, სახელმწიფო სტანდარტები ადრეული განათლების სფეროში; მშობელთა ჩართულობა და პოზიტიური მშობლობის მხარდაჭერა; ინკლუზიური პრაქტიკა, ადრეული ინტერვენცია, მულტიდისციპლინური თანამშრომლობის შესაძლებლობები და ბავშვის უფლებები ადრეულ განათლებაში. კონფერენციის ფარგლებში ასევე ჩატარდა პრაქტიკული ვორქშოპები საბავშვო ბაღებში მომუშავე საგანმანათლებლო პერსონალისთვის. იქიდან გამომდინარე, რომ კონფერენცია დადებითად შეფასდა როგორც ადგილობრივ, ასევე საერთაშორისო დონეზე, 2023 წელს მეორე საერთაშორისო კონფერენცია ჩატარდა, ძირითადი თემით „**თამაში: ხარისხიანი ადრეული განათლებისა და ბრუნვის საფუძველი**“. 2023 წელს კონფერენციის ორგანიზატორებს განათლების, მეცნიერებისა და ახალგაზრდობის სამინისტ-

რო და იაპონიის საერთაშორისო თანამშრომლობის სააგენტო (JICA) შეუერთდნენ; კონფერენციის პლენარულ და პარალელურ სესიებზე შემდეგი თემატური მიმართულებები იყო წარმოდგენილი: თამაში – თეორია და პრაქტიკა; თამაშზე დაკვირვება, დოკუმენტირება და შეფასება; კომპეტენციები თამაშზე დაფუძნებული სწავლებისთვის; თამაში ყველასთვის; მრავალფეროვანი თამაში; ადგილობრივი მმართველობა – არსებული პრაქტიკა და ალტერნატივები; თამაშის ხელშემწყობი გარემოს უზრუნველყოფა: პოლიტიკის განხორციელება; მშობლები და თამაში; მშობლების მხარდაჭერა; ვითამაშოთ განსხვავებულად – ალტერნატიული განათლება; თამაში ბაღში; აკადემიური დისკუსია თამაშზე; ვითამაშოთ ყველგან და ყველავრით; ეზოს თამაშები; პრაქტიკოსები და თამაში; მხარდამჭერი თამაში. აღსანიშნავია, რომ კონფერენციის ძირითად პროგრამამდე, ორი დღე პრაქტიკულ ვორქშოფებს დაეთმო, რომლებიც როგორც ქართველმა, ისე საერთაშორისო ექსპერტებმა ჩაატარეს სფეროს პრაქტიკოსებისთვის; კერძოდ კონფერენციას ეწვია ლეგოს ფონდის წარმომადგენელი, რომელმაც ჩაატარა ვორქშოფი თემაზე: „თამაშზე დაფუძნებული სწავლება LEGO ფონდის

გამოცდილებით“. 2023 წელს კონფერენციის ფარგლებში, მრგვალი მაგიდის ფორმატით, ჩატარდა ასევე შეხვედრა, რომელზეც საერთაშორისო და აგილობრივმა ექსპერტებმა და ადგილობრივი თვითმმართველობების წარმომადგენლებმა ადრეული განათლების პოლიტიკის საკითხებზე, მათ შორის, ამ სფეროს დაფინანსების ალტერნატიულ მოდელებზე იმსჯელეს.

2024 წლის 25-27 სექტემბერს მესამე საერთაშორისო კონფერენციას „ადრეული განათლება დაზრუნვა“ კვლავ ბათუმის შოთა რუსთაველის სახელმწიფო უნივერსიტეტმა უმასპინძლა; ორგანიზატორების მიერ ძირითადი თემად კი „**ინკლუზიური სისტემები, სერვისები და პრაქტიკები თითოეული ბავშვისთვის**“ იქნა შერჩეული. კონფერენციის პირველი დღე პრაქტიკულ ვორქშოფებს დაეთმო, ჯამში 8 ვორქშოფი ჩატარდა შემდეგ თემებზე: ინკლუზიისა და მრავალფეროვნების შესახებ ცნობიერების ამაღლება ბავშვებში; მუსიკა და მოძრაობა, ეთნიკური უმცირესობების ბავშვების ჩართულობის გაუმჯობესება ადრეული განათლების დაწესებულებებში და მულტილინგვური განათლების ინიციატივები; ინკლუზიისა და მრავალფეროვნების პრინციპები ადრეულ განათლებაში;

ეფექტური სტრატეგიები და ინსტრუმენტები/მიდგომებით უზრუნველყოფის მართვისთვის ადრეული განათლების დაწესებულებებში აქცენტით ინკლუზიაზე; კურიკულუმის შეფასებისა და გადახედვის მეთოდები ინკლუზიური განათლების ხელმისაწვდომობის გასაუმჯობესებლად; ენობრივი განვითარების შეფასების ინსტრუმენტები და ხელშეწყობის სტრატეგიები აღმზრდელებისთვის; კვლევისა და პრაქტიკის კავშირი ადრეულ განათლებაში; კვლევის მიგნებების ასახვა და გამოყენება ადრეული განათლების პრაქტიკაში. ჯამში ვორქშოფებში ატარის მუნიციპალიტეტების საბავშვო ბაღების 60-მა აღმზრდელმა და ადრეული განათლების საბაკალავრო პროგრამის 25-მა სტუდენტმა მიიღო მონაწილეობა. ვორქშოფები უაღრესად მნიშვნელოვანი იყო მონაწილეთათვის, მათ შეძლეს განევითარებინათ პროფესიული უნარები და გაეღრმავებინათ ცოდნა სხვადასხვა მიმართულებით.

როგორც წინა წლებში, ისე წელსაც კონფერენციაზე მრავალფეროვანი თემატური მიმართულებები იყო წარმოდგენილი: ადრეული და სკოლამდელი ინკლუზიური განათლების სისტემა და პოლიტიკა; სექტორთშორისი თანამშრომლობა ადრეული და

სკოლამდელი ინკლუზიური განათლების მხარდასაჭერად; დივერსიფიცირებული სერვისები ინკლუზიის უზრუნველსაყოფად; სექტორთშორისი თანამშრომლობის მნიშვნელობა და პრაქტიკები; ადრეული ინკლუზიური განათლების სისტემა და პოლიტიკა; სტრატეგიები ინკლუზიური გარემოს უზრუნველსაყოფად და საგანმანათლებლო სტრატეგიები და პროგრამები თანასწორობისათვის. კონფერენციის ფორმატი მოიცავდა პლენარულ და პარალელურ სესიებს, პანელურ დისკუსიებს. აღსანიშნავია, რომ სამივე წელს კონფერენცია ჰიბრიდულ ფორმატში მიმდინარეობდა — შესაძლებელი იყო მონაწილეობის მიღება როგორც დისტანციურად, ისე ადგილზე დასწრებით. ჯამში, სამივე წელს კონფერენციაში 450-ზე მეტი დელეგატი იყო ჩართული, აქედან 70-ზე მეტი საერთაშორისო მომხსენებლის სტატუსით. კონფერენციის მონაწილეთა შორის იყვნენ: ადრეული განათლებისა და განვითარების სპეციალისტები, საბავშვო ბაღების ადმინისტრაციული და საგანმანათლებლო პერსონალი, მშობლები, სახელმწიფო და კერძო უნივერსიტეტების, ასევე პროფესიული სასწავლებლების თანამშრომლები, სხვადასხვა სამინისტროსა და ადგილობრივი თვითმმართველობების წარმომად-

გენლები, განათლების სფეროს სპეციალისტები და ა.შ.. აღსანიშნავია, რომ კონფერენციების ფარგლებში ასევე ტარდებოდა ონლაინ ვებინარები სხვადასხვა თემაზე, მათ შორის იყო: მუსიკალური და დრამატული თამაშები, ადრეული განათლების მრავალფეროვანი ფორმების მნიშვნელობა ბავშვების, მშობლებისა და ოჯახების კეთილდღეობისთვის და სხვა მრავალი.

დასკვნის სახით შეიძლება ითქვას, რომ კონფერენციამ სამი წლის განმავლობაში დიდი როლი ითამაშა ადრეული განათლების სფეროს განვითარებაში – ამ სფეროს სპეციალისტებმა გაიზიარეს საერთაშორისო გამოცდილება და პრაქტიკები; შეიქმნა მომავალი თანამშრომლობის შესაძლებლობები როგორც ადგილობრივ, ისე საერთაშორისო დონეზე; ჩამოყალიბდა ახალი საკვლევი მიმართულებები; ხელი შეეწყო გამოცდილებისა და ცოდნის გაზიარებას და

ა.შ.. კონფერენციის მრავალფეროვანი ფორმატი საშუალებას აძლევდა დელეგატებს, განევითარებინათ პროფესიული უნარები, მიეღოთ ახალი ცოდნა და გაეზიარებინათ საკუთარი სამუშაო პრაქტიკა კოლეგებისთვის, მოეწყოთ აკადემიური დისკუსიები სხვადასხვა აქტუალურ საკითხზე. ვინაიდან ადრეული განათლების სფეროს განვითარება უმნიშვნელოვანესია და, ზოგადად, განათლების სფეროს საფუძველს წარმოადგენს, იმედს ვიტოვებთ, რომ კონფერენცია მომავალ წლებშიც შედგება და თავის წვლილს შეიტანს ამ განვითარების პროცესში.

პროექტის გეგმვა: როგორ ამოვიცნოთ?

თამარა ჯახატიანი

ადრეული განათლების სპეციალისტი

პროექტების გამოყენება სწავლა-სწავლებისათვის ძველი იდეაა. მისი საწყისები ანტიკურ ხანაში გვხვდება. სამეცნიერო ლიტერატურაში წარმოდგენილია მეოცე საუკუნეში მოღვაწე ამერიკელი ფილოსოფოსის კილპატრიკის სახელი, როგორც ადამიანის, რომელმაც პროექტის მეთოდით სწავლება ჩამოაყალიბა და განავითარა. ის დიუსის მოსწავლე იყო და მის კეთებით სწავლის იდეაზე დაფუძნებით განავითარა პროექტის მეთოდის პრინციპები. კილპატრიკი ასე განსაზღვრავს პროექტის მეთოდს: „წრფელი, მიზანმიმართული საქმიანობა სოციალურ გარემოში“.¹ პროექტის მეთოდით სწავლება გულისხმობს სხვებთან ერთად და აქტიური მონაწილეობით აღმოჩენების კეთებას აქტუალური და საინტერესო საკითხის ირგვლივ.^{2,3,4}

მსოფლიოს მასშტაბით პროექტის მეთოდით სწავლების იდეამ განათლება მნიშვნელოვნად შეცვალა და ადრეულ განათლებაშიც გამორჩეულ მიდგომად იქცა. თუმცა ჩვენთან მხოლოდ 2019 წლიდან გამოჩნდა საქართველოში შემუშავებული კურიკულუმები, რომლებმაც პროექტის მეთოდით სწავლება შემოიტანა როგორც საგანმანათლებლო მიდგომა.

პროექტის მეთოდის საგანმანათლებლო პრაქტიკაში დანერგვისათვის პირველი ნაბიჯია, შეგვიძლოს ამ მიდგომის სხვა მიდგომებისგან გარჩევა.

სტატიის მიზანია, პრაქტიკული გამოცდილების გაზიარებით, თვალსაჩინო გახადოს პროექტის მეთოდის რაობა.

2020 წელს აღმზრდელად დავიწყე მუშაობა მწვანე ალუბალში, რომელშიც რეჯიო ემილიას მიდგომაა დანერგილი, ე.ი. პროექტის მეთოდით მუშაობენ. პირველი წარმატებული პროექტი, რომელიც განვახორციელეთ ჯგუფში, წინასწარ დაგეგმილი არ ყოფილა, მასწავლებლებს არც მოლოდინი გვქონია, რომ ამ მიმართულებით წავიდოდა საგანმანათლებლო პროცესი.

მაშინ, როდესაც ჯგუფში თითოეული ბავშვის თამაშს მივყვებოდით და მხოლოდ ინდივიდუალური ინტერესების შესაბამისად ვმუშაობდით, გადავწყვიტეთ, განსაკუთრებული მეცნიერული აქტივობა შეგვეთავაზებინა ბავშვებისთვის. იმ დღეს მყოფი ყველა ბავშვი ჩაერთო აქტივობაში (პატარა ჯგუფი ვიყავით 15 ბავშვით და იმ დღეს ყველა არ იყო); გავაკეთეთ ჩვენი წინასწარი მოლოდინების ცხრილი; ჩავატარეთ ექსპერიმენტი; დავაკვირდით, რა მოხდა; ვისაუბრეთ. საუბარში ერთ-ერთმა ბავშვმა თქვა: – „ასეთ რამეებს მეცნიერები აკეთებენ“. იმ დღეს ძალიან კმაყოფილები დავრჩით, რომ ასეთი მხიარულება და ინტერესი გამოიწვია ამ აქტივობამ, მაგრამ პროექტზე არც მაშინ გვიფიქრია. მეორე დღეს ბავშ-

ვებმა ისევ მოინდომეს ექსპერიმენტების ჩატარება, იგივე რესურსი აღარ გვექონდა, ამიტომ ჯგუფში შემოვიტანეთ ყველაფერი, რაც კი მარტივად მოგვეპოვებოდა – ძმარი, სოდა, ზეთი, წყალი და ჭურჭელი. ბავშვების თამაშის ყურებისას გავიფიქრე, რომ ეს ინტერესი შეიძლებოდა პროექტად ქცეულიყო... მაგრამ რა პროექტად? პროექტს ინტერესის გარდა, სჭირდება პრობლემური საკითხი...

ნებისმიერი თემა პროექტისთვის არ გამოდგება. ის უნდა კონკრეტული იყოს, რაღაც გამოწვევას უნდა შეიცავდეს, რაც ბავშვებს კვლევისაკენ უბიძგებს. ეს შეიძლება იყოს ის, რაც არ იციან და უნდათ აღმოაჩინონ ან ის, რისი გაკეთებაც არ შეუძლიათ და უნდათ, ან სჭირდებათ, რომ ჰქონდეთ. იდეა მალე მომივიდა... ბავშვებს „მეცნიერობანას“ თამაში მოსწონთ და აინტერესებთ; თან ოთახში არ გვაქვს მეცნიერების კარგად მოწყობილი ცენტრი.

პროექტის მეთოდით სწავლების პრინციპი: წამყვანი კითხვა.

არ არის საკმარისი, რომ პროექტი აწყობილი იყოს ერთი საკითხის ირგვლივ. პროექტს ახასიათებს კითხვა, რომელიც უბიძგებს ბავშვებს, ამ საკითხის ირგვლივ აღმოჩენებში ჩაერთონ. მაგრამ საკმარისი არ არის მხოლოდ საკითხისადმი ბავშვების ინტერესი, რომელიც გამოწვეულია ახალი რესურსით, განსაკუთრებული მოვლენით ან სხვა სტრატეგიებით, რომლებიც უფროსმა გამოიყენა. ინტერესის მთავარი მამოძრავებელი უნდა იყოს პროექტის კითხვა.⁷

ასე დაიწყო პროექტი – „როგორ მოვაწყოთ ლაბორატორია“.

გავაკეთეთ პროექტის რუკა ლაბორატორიის შესახებ; ვისაუბრეთ და ჩავინიშნეთ, რა ვიცით, რას აკეთებენ იქ მეცნიერები, როგორი უნდა იყოს, რა ნივთები დაგვჭირდება და როგორ გავარკვიოთ ის, რაც არ ვიცით. ესეც პირველი ფაზა – დაგეგმვა. ერთად მოვიფიქრეთ, როგორ და სად შეგვეძლო ინფორმაციის მოძიება და გადამოწმება. შევთანხმდით, რომ წავიდოდით ექსკურსიაზე ნამდვილი ლაბორატორიის სანახავად და როდესაც გვეცოდინებოდა თუ რა გვჭირდება, შევაგროვებდით საჭირო რესურსს და ერთად მოვაწყობდით სივრცეს, სადაც შემდეგ ექსპერიმენტებს ყოველდღე ჩავატარებდით, ნამდვილი მეცნიერებივით.

პროექტის მეორე ფაზა არის კვლევა. ინფორმაციის დასაზუსტებლად დავათვალიერეთ სამეცნიერო წიგნები და ვნახეთ სურათები, ასევე ვუყურეთ მოკლე ვიდეოებს და შევავსეთ პროექტის რუკა ახალი ინფორმაციით. ბავშვებმა რესურსების სიის კეთება დაიწყეს. ჯგუფში შევიტანეთ ასევე მეცნიერული

ექსპერიმენტების წიგნი, რომლის გამოყენებითაც ბავშვებს შეეძლოთ ექსპერიმენტის ამორჩევა, რათა გამოეცადათ სხვადასხვა ტიპის საქმიანობა „ლაბორატორიაში“.

ამ ფაზაში ბავშვებმა აღმოაჩინეს თუ რა შეიძლება აკეთონ „ლაბორატორიაში“ და ამისთვის რა რესურსი ან მახასიათებლები სჭირდება ლაბორატორიას. ამ აღმოჩენებს ისინი ნელ-ნელა ამატებდნენ რუკას.

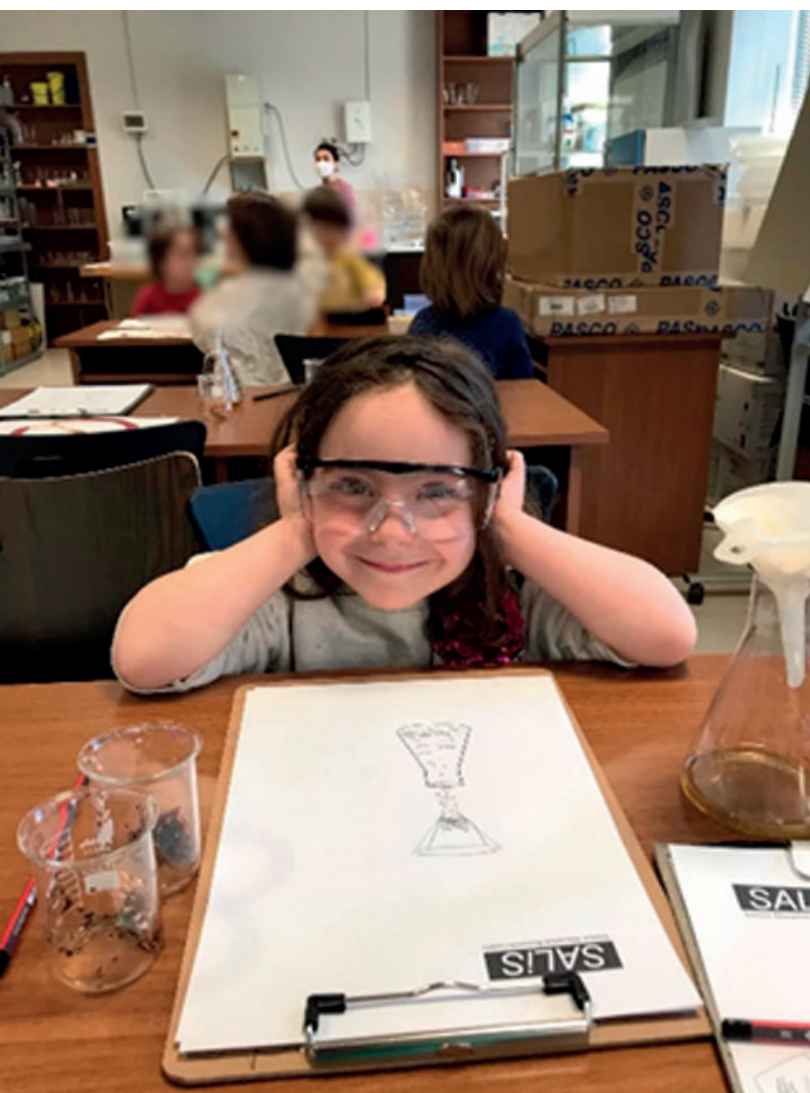
პროექტის მეთოდით სწავლების პრინციპი: კონსტრუქციული კვლევა.

ბავშვები ერთვებიან კონსტრუქციულ კვლევაში, რომელიც მიმართულია ცოდნის დაშენებაზე, ანუ ახლის გაგებაზე ან ახალი უნარის შეძენაზე. შესაბამისად, თუ პროექტის მეორე ფაზაში წარმოდგენილი აქტივობები არ წარმოადგენს გამოწვევას ბავშვისთვის და მათი შესრულება უკვე არსებული ცოდნისა და უნარების საშუალებით შეუძლია, ეს აღარ არის პროექტის მეთოდით სწავლება, არამედ არის აქტუოზა ან სავარჯიშო.⁸

ამავე ფაზის დროს წავედით ილიას სახელმწიფო უნივერსიტეტის ლაბორატორიაში. იქ ძალიან საინტერესო მეცნიერი დაგვხვდა, რომელმაც გვარ-

ვენა, როგორი ლაბორატორია აქვთ, რამდენიმე ექსპერიმენტი ჩაგვატარებინა და მეცნიერის ხალათი, სათვალე და ხელთათმანებიც გვაჩუქა. ექსკურსიაზე აღმოვაჩინეთ, რომ უსაფრთხოება მნიშვნელოვანია ექსპერიმენტის ჩატარების დროს და ასევე ის, რომ მეცნიერები ყველაფერს ინიშნავენ. საბავშვო ბაღში დაბრუნების შემდეგ ჩვენს რუკაზე მოვნიშნეთ, რომ გვჭირდება სათვალეები, ხელთათმანები და ხალათი უსაფრთხოებისთვის და ფანქრები და ფურცლები/ბლოკნოტი ჩანიშვნებისთვის.

რესურსის მოსაგროვებლად რამდენიმე კვირა დაგვჭირდა და იმისთვის, რომ ინტერესი ლაბორატორიის მიმართ არ დაკარგულიყო, მისი მოწყობა მეორე ფაზაშივე დავიწყეთ. ამ ნახევრადმოწყობილ

ლაბორატორიაში ბავშვები თვითონ გეგმავდნენ და ახორციელებდნენ მეცნიერულ აქტივობებს თავიანთი ინტერესების მიხედვით, რაც გვაძლევდა საშუალებას, პროექტის რუკაზე მოგვენიშნა, რაც უკვე გვქონდა და დაგვემატებინა, რისი საჭიროებაც გამოიკვეთებოდა.

პროექტის მეთოდით სწავლების პრინციპი: ავტონომიურობა.

პროექტი ბავშვის მიერ მართული პროცესია. განსხვავებით სხვადასხვა აქტივობისაგან, რომელიც ასევე შესაძლოა პრობლემის გადაჭრაზე ან აღმოჩენაზე იყოს მიმართული (მაგ.: მეცნიერული აქტივობის ფარგლებში ექსპერიმენტის ჩატარება). პროექტის მეთოდით სწავლების პროცესს არ აქვს წინასწარ განსაზღვრული გზა ან შედეგი. პროექტის განვითარებას და მიღებულ შედეგსაც ბავშვების არჩევანი, ინტერესი და შესაძლებლობები განსაზღვრავს და მიმართულებას აძლევს.⁹

ლაბორატორიის გახსნა - მესამე ფაზა. მესამე ფაზა პროექტის ფარგლებში მიღებული გამოცდილებისა და ცოდნის შეჯამებას და ანალიზს ემსახურება. ეს შეიძლება ხდებოდეს ერთმანეთისთვის ანსხვებისთვის გაზიარებით, ან უბრალოდ იმის გათამაშებით/გამოცდით, რაც შევექმენით და აღმოვაჩინეთ.

მიღწევები და „მეცნიერობა“ ვითამაშეთ სხვადასხვა მეცნიერული აქტივობით. იმისათვის, რომ ბავშვები წაგვეხალისებინა, გაეზიარებინათ თავიანთი აღმოჩენები, მოვამზადეთ სურათებით დატვირთული პოსტი მშობლებისათვის. თითოეულ სურათს თან დავურთეთ აღწერა და ვთხოვეთ მშობლებს, შეი-

ჩვენ ლაბორატორია გახსნილად გამოვაცხადეთ, დილის შეხვედრაზე შევაჯამეთ ჩვენი აღმოჩენები და

ლებთან ერთად დაეთვალისწინათ მასალა და კითხვები დაესვათ მათთვის.

პროექტი „როგორ მოვაწყოთ ლაბორატორია“ გაგრძელდა დაახლოებით 3 კვირის განმავლობაში და პროცესში ჩართული იყო ჯგუფის ყველა ბავშვი. ამ პერიოდში მასწავლებლები ვგეგმავდით საგანმანათლებლო პროცესს პროექტის ირგვლივ – ვიმარაგებდით შესაძლო საჭირო რესურსს, ვეცნობოდით და ვგეგმავდით შესაბამის აქტივობებს, ვცდილობდით, ვყოფილიყავით სპონტანურები, რომ შეგვძლებოდა ბავშვებისთვის ფეხის აწყობა. ამასთან ერთად, ვგეგმავდით მისაღწევ მიზნებს და ვიყენებდით განმავითარებელ სტრატეგიებს.

პროექტის მეთოდით სწავლების პრინციპი: ცენტრალურობა.

პროექტის მეთოდით სწავლება არის საგანმანათლებლო მეთოდოლოგია და არა რომელიმე კურიკულუმის ერთ-ერთი მეთოდი. თუ პროექტის გამოყენება ხდება დამატებითი „აქტივობის“ სახით ცოდნის გასაღრმავებლად ან სხვა მეთოდოლოგიის პარალელურად, ე.ი. საგანმანათლებლო პრაქტიკაში არ არის დანერგილი პროექტის მეთოდით სწავლება. პროექტის მეთოდით სწავლება არის იმ მეთოდების ერთობლიობა, რომლებიც ბავშვის ჰოლისტურ განვითარებას უწყობს ხელს.¹⁰

ამ პროექტის შემდეგ ბავშვების წახალისება მეცნიერულ თამაშებში ჩასართავად საჭირო აღარ გამხდარა. თვალსაჩინო გახდა ასევე მათი თანამშრომლობისა და პრობლემის გადაჭრის უნარების განვითარება. ბავშვების ხედვა შეიცვალა გამოწვევების მიმართ, დაიწყეს ფიქრი: „ერთად რა შეგვიძლია გავაკეთოთ, აღმოვაჩინოთ“.

დროთა განმავლობაში მკაფიოდ გამოჩნდა, რომ ამ პროექტის ფარგლებში მიღებული გამოცდილება და ცოდნა ბავშვებმა მთელი წლის განმავლობაში გამოიყენეს: ეზოში და სხვა სივრცეებში ატარებდნენ

ექსპერიმენტებს, ეზოდან და სახლიდან მოჰქონდათ ნივთები „ლაბორატორიაში“ შესასწავლად, უამრავ კითხვას სვამდნენ და მუდმივად იყენებდნენ „ლაბორატორიას“ მეცნიერობანას თამაშისთვის.

პროექტის მეთოდით სწავლების პრინციპი: ავთენტურობა.

პროექტები ავთენტურია და უკავშირდება ბავშვების რეალურ ცხოვრებას. პროექტები, რომლებიც არ არის დაკავშირებული ბავშვების რეალობასთან, „გარედან“ შემოტანილ გამოწვევას უკავშირდება და მიღებული ცოდნა შემდეგ მათ ცხოვრებაში არ არის გამოყენებადი, არ შეესაბამება პროექტის მეთოდით სწავლებას. პროექტის მეთოდის ფარგლებში ავთენტურობა არა მხოლოდ საკითხს, არამედ აქტივობებს, კონტექსტს, შედეგს და ა.შ. შეეხება — ანუ პროექტის მეთოდის ყველა ფაზა და მისი შემადგენელი ნაწილი ბავშვებისათვის ავთენტური უნდა იყოს.¹¹

ჩემმა პრაქტიკულმა გამოცდილებამ და ცოდნამ დამანახა, რომ ყველაფერი, რასაც აქვს მიზანი, რაც კვლევას და აღმოჩენას უკავშირდება, არ არის პროექტის მეთოდი. პროექტის მეთოდით სწავლებას აუცილებლად ახასიათებს ავთენტურობა, წამყვანი კითხვა, ცენტრალურობა, ავტონომიურობა და კონსტრუქციული კვლევა; პროექტის მეთოდისამი ფაზისგან შედგება (დაგეგმვა, კვლევა და გაზიარება) და არის თანამშრომლობითი პროცესი.

ბიბლიოგრაფიული ლიტერატურა:

- 1 Kilpatrick, W.H. (1918 Sept.). "The Project Method," Teachers' College Record 19 (n.p.)
- 2 Ghosheh Wahbeh, D., Najjar, E. A., Sartawi, A. F., Abuzant, M., & Daher, W. (2021). The role of project-based language learning in developing students' life skills. Sustainability, 13(12), 6518.
- 3 Peterson, B. Uncovering the Progressive Past: The Origins of Project Based Learning. Unboxed 2012, 8. <https://hthunboxed.org/uncovering-the-progressive-past-the-origins-of-pbl/>
- 4 Roessingh, H., & Chambers, W. (2011). Project-based learning and pedagogy in teacher preparation: Staking out the theoretical mid-ground. International Journal of Teaching and Learning in Higher Education, 23(1), 60-71.
- 5 კუხალიშვილი და სხვა (2019) სკოლამდელი განათლების კურიკულუმი 2-დან 5 წლამდე ასაკის ბავშვებისა და შერეული ასაკობრივი ჯგუფებისთვის, გაეროს ბავშვთა ფონდი
- 6 დოლიძე და სხვა (2020) ადრეული განათლების კურიკულუმი თამაში, საქართველოს განათლების, მეცნიერების, კულტურისა და სპორტის სამინისტრო
- 7 Thomas, J. W. (2000). A review of research on project-based learning. San Rafael, CA: Autodesk.
- 8 ibid
- 9 ibid
- 10 ibid
- 11 Ibid

ნინო ჩხაიძე

ლანჩხუთის მუნიციპალიტეტის
სოფელ აცანის საბავშვო ბაღის
აღმზრდელი

მრავალფეროვანი ჩესუნსები საბავშვო ბაღში - სოფელ აცანის საბავშვო ბაღის გამოცდილება

მე ვარ ნინო ჩხაიძე, ლანჩხუთის მუნიციპალიტეტის სოფელ აცანის მკვიდრი. აქ დავიბადე და გავიზარდე. ჩემი სოფელი გამორჩეულად ლამაზია და დიდი ისტორიული წარსული აქვს. სოფელს ბუმბერაზი მთები იცავს, შუაზე ჰყოფს მდინარე „აცაურა“, მფარველად კი ცაში აზიდული ოქონას მონასტერი დაჰყურებს. ჩვენი ოქონა უძველესია. ჩვენს სოფელში ჰაერიც განსხვავებულია, ჰაერი, რომელიც ბახმაროს მთებისა და ზღვის ჰაერის შერწყმით წარმოიქმნება. მე მიყვარს ჩემი სოფელი და ჩემი პროფესია.

საბავშვო ბაღში 2008 წლიდან ვმუშაობ. მუდმივად ვზრუნავ პროფესიულ განვითარებაზე, ახალი ცოდნის მიღებაზე. ჩვენი საბავშვო ბაღი ყოველთვის გამოირჩეოდა რესურსების მრავალფეროვნებით. ადრეც ვცდილობდი, ბავშვებისათვის, გამოწვევის მიზნით, მიმეწოდებინა მეორადი ბუნებრივი და ხელნაკეთი რესურსები, მაგრამ ადრე საგანმანათლებლო პროცესის წარმართვისას მეტად ვიყავი ორიენტირებული შემეცნებითი, შემაჯამებელი ღონისძიებების გამართვაზე. მართალია, ეს ღონისძიებები არ ჰგავდა ადრე დამკვიდრებულ ტრადიციულ ზეიმებს, მაგრამ პროცესის დაგეგმვისას უფრო ჩემი შეხედულებებით ვმოქმედებდი და სათანადოდ ვერ ვითვალისწინებდი ბავშვების ინტერესებს.

როგორც აღმზრდელს, ჩემი საქმიანობის სწორად განხორციელებაში ძალიან დამეხმარა საქართველოს განათლების, მეცნიერებისა და ახალგაზრდობის სამინისტროს მიერ შექმნილი „ადრეული განათლების კურიკულუმი“, ჩატარებული ტრენინგები და ქოუჩინგი. ახალი კურიკულუმის დანერგვის პროცესში შემეცვალა შეხედულებები ადრეულ გაანთლებაზე. მივხვდი, რომ უნდა ვიყო მეტად რეფლექსური და მუდმივად ვიფიქრო საკუთარ ნაბიჯებზე, გავითვალისწინო ბავშვების საჭიროებები და ინტერესები, ვალიარო თითოეული ბავშვის ინდივიდუალური თავისებურებები და უფლებები, მუდმივად გავაანალიზო ჩემი საქმიანობა. დავინახე, რომ ბავშვის ჰოლისტიკური განვითარებისათვის მეტად მნიშვნელოვანია ისეთი უნარების, ცოდნის, დამოკიდებულებებისა და ღირებულებების ჩამოყალიბება, რომლებიც ყოველდღიურ ცხოვრებაში წარმატების საწინდარია. დავრწმუნდი, რომ ბავშვის ყოველმხრივი განვითარებისათვის უმნიშვნელოვანესია თამაშის პროცესი. თამაშისთვის კი მნიშვნელოვანია საინტერესო და მრავალფეროვანი გარემო და იქ არსებული რესურსები. მაგრამ ვინაიდან საბავშვო ბაღში საგანმანათლებლო რესურსი არასდროს არის საკმარისი, ამიტომ პროცესში დავიწყე კოლეგებისა და მშობლების ჩარ-

თვა, ზრუნვა მშობლების ცნობიერების ამაღლებაზე, რომ ბავშვების თამაშისთვის მნიშვნელოვანია არა მხოლოდ ქარხნული წესით დამზადებული, არამედ ბუნებრივი და ღია რესურსების გამოყენებაც. მას შემდეგ რესურსებს ვაგროვებთ ყოველთვის და ყველგან, სადაც არ უნდა ვიყოთ – სასაბავშვო, სტუმრად თუ სამუშაოდ. ბუნებაში ხომ უამრავ ღია მასალასა და შედეგს ვხვდებით – სხვადასხვა ფორმის, ფერისა და ზომის კენჭებს, ხის ტოტებს, გირჩებს, ხავსსა თუ ხის ფესვებს. თანაც, მრავალფეროვანი რესურსი მცხმარება პროექტის მეთოდით სწავლებაში, რომლითაც ჩავანაცვლეთ ე.წ. ტრადიციული ზეიმები. პროექტის მეთოდი გულისხმობს აქტუალური და საინტერესო საკითხის ირგვლივ სხვებთან თანამშრომლობითა და აქტიური მონაწილეობით აღმოჩენების კეთებას. მინდა აღვნიშნო, რომ პროექტის მეთოდით სწავლება

ყველაზე მეტად დამეხმარა საბავშვო ბაღის ცხოვრებაში მშობლებისა და თემის ჩართვაში. ვინაიდან, სწორედ პროექტის მეშვეობით დაინახეს მშობლებმა თუ როგორ ვითარდებიან მათი შვილები, როგორ აკვირდებიან და იკვლევენ გარემოს, ქმნიან და მსჯელობენ. ვინაიდან პროექტის იდეა უნდა მომდინარეობდეს ბავშვების ინტერესებიდან და მოიაზრებს კონკრეტული საკითხების სიღრმისეულ შესწავლას, ამიტომ ინტერესის შესაბამისი თემის შესასწავლად აუცილებელია ბავშვებისთვის შესაბამისი რესურსების მიწოდება, რაც, ალბათ დამეთანხმებით, ოჯახებისა და თემის ჩართულობის გარეშე წარმოუდგენელია.

მოპოვებული ღია რესურსები დახარისხებული მაქვს პატარა ყუთებში, თითოეულზე წარწერა და ნახატი მაქვს დამაგრებული, რომ ბავშვისთვის რესურსები იოლად მოსაძებნი იყოს (იხ. ფოტო 1).

სხვადასხვა რესურსის მოპოვების მიზნით, მე თვითონ ვასრულებ სადურგლო სამუშაოებსაც. მაგალითად, ბამბუკისაგან ვამზადებ სხვადასხვა ფორმისა და ზომის ფიგურებს. მათი გამოყენება კი სხვადასხვაგვარად შეიძლება. შუაზე ან ჰორიზონტალურად პატარა ნაჭრებად გადახერხილ ბამბუკის ნაჭრებს ბავშვები იყენებენ კონსტრუქციების ასაგებად (იხ. ფოტო 2, ფოტო 3). აგრეთვე, ბამბუკის ნაჭრებისგან შექმნილი მაქვს სამაგიდე და მანიპულაციური სათამაშოები – ე.წ. ფაზლები, რომელთაგან ეწყობა სხვადასხვა გეომეტრიული ფიგურა, ასევე შესაძლებელია რიცხვების თანმიმდევრულად დალაგება (იხ. ფოტო 4). ჰორიზონტალურად დახერხილი და შეღებილი ბამბუკისაგან შექმნილი მაქვს ასევე დომინო და შაში (იხ. ფოტო 5).

საბავშვო ბაღში კონსტრუქციული თამაშებისთვის ვიყენებთ დახერხილ ხის ტოტებსაც. იმავდროულად მინდა აღვნიშნო, რომ ბუნებრივი მასალები ბავშვებისთვის ეკოლოგიურად სუფთა და უსაფრთხოა (იხ. ფოტო 6).

„ადრეული განათლების კურიკულუმი – თამაშის“ დანერგვის პროცესში აღმოვაჩინე, რომ ბავშვმა თვითონ უნდა გადაწყვიტოს, სად ითამაშებს, რამდენ ხანს ითამაშებს და ვისთან ერთად ითამაშებს. სწორედ ამას გულისხმობს ხარისხიანი თამაში. ამიტომ, მნიშვნელოვანია როგორც ჯგუფის ოთახის, ისე ეზოს მოწყობა ფუნქციურ სივრცეებად, ვინაიდან ბავშვების ინტერესებისა და განვითარების კანონზომიერებების შესაბამისად მოწყობილი ფიზიკური გარემო ბავშვების შესაძლებელს გასწავლებელია. ეზოში ყოველი სივრცე

ისე უნდა იყოს მოწყობილი, რომ ბავშვებს სათანაოდ ეძახდეს. ისევ და ისევ ბამბუკის ტოტებისა და სხვა საყოფაცხოვრებო ნივთების დახმარებით, ეზოში შევექმნე მუსიკალური სივრცე ორკესტრისათვის და ხელნაკეთი საკრავები. ეს სივრცე ჩვენი ბავშვების საყვარელი ადგილია. აქ თამაშობენ, უკრავენ, ისმენენ სხვადასხვა ბგერას, ჰყვებიან მუსიკას. ჩვენ მიერ შექმნილი მუსიკალური სივრცე უბიძგებს ბავშვებს ერთობლივ შემოქმედებით საქმიანობაში ჩართვისა

და რიტმის გრძნობის განვითარებისკენ, რაც დადებითად აისახება როგორც ჯგუფის ერთობის ფორმირებაზე, ისე კითხვის წინა უნარების განვითარებაზე (იხ. ფოტო 7).

ეზოში წარმოსახვითი, როლური თამაშებისთვის, ბავშვების ინტერესებიდან გამომდინარე, შექმნილი გვაქვს სანაყინე, სარეცხის დასაფენი ადგილი, ბანკომატი და უსაფრთხოების მართვის ცენტრ 112-ის ოფისი კი (ფოტო 8, 9, 10, 11).

აქტიური თამაშებისთვის ეზოში მოვაწყვეთ ტრასა ხიდებით, შუქნიშნებითა და ზიგზაგის ფორმის „ტროტუარით“. ეს, ერთი მხრივ, ბავშვებს ეხმარება ბალანსის დაცვასა და სხეულის კოორდინაციის განვითარებაში; მეორე მხრივ, უფროსის მიერ მართული აქტივობის დროს ბავშვები ეცნობიან ქუჩაში მოძრაობისა და უსაფრთხოების წესებს (იხ. ფოტო 12).

12

13

14

ვინაიდან, ბავშვებს ძალიან უყვართ გარეთ ყოფნა, ჩვენს საბავშვო ბაღში დიდი ჯგუფებისთვის შეხვედრების სივრცეც ეზოში გვაქვს მოწყობილი (იხ. ფოტო 13), სკამის ფუნქციას კი მორები ასრულებს.

ფოტოებზეც შეამჩნევდით, რომ ყველა სივრცეს აქვს ვიზუალური მინიშნებები, რათა ბავშვებისთვის გარემო მარტივად აღსაქმელი იყოს. ასევე, ეზოში ნავიგაციისთვის დავდგით საინფორმაციო ბოძები (იხ. ფოტო 14).

როგორც მოგეხსენებათ, ადრეული ასაკის ბავშვებს ძალიან მოსწონთ კვლევითი თამაშები. ამის გათვალისწინებით, როგორც ჯგუფის ოთახში, ისე ეზოშიც, შევქმენი ლაბორატორიები. ლაბორატორი-

აში ბავშვები სახვადასხვა ზომისა და ფორმის ბამბუკის „სინჯარებში“ ასხამენ წყალს, ურევენ წყალში სხვადასხვა ფერის საღებავებს, ნახშირს, ცარცს. შემდეგ აკვირდებიან, იცვლება თუ არა წყალი სხვადასხვა ნივთიერების შერევით. ბავშვები წურავენ ხილიდან წვენს, რასაც შემდეგ სახატავად იყენებენ, ბამბუკის ღარებში ასხამენ წყალს და აკვირ-

დებიან წყლის დინებას, აორთქლების პროცესს, ზომავენ წყლის ტემპერატურას და სხვა. (იხ. ფოტო 15, 16).

ჩემთვის განსაკუთრებით სახალისო აღმოჩნდა მასალების მოგროვება შემოქმედებითი და სენსორული თამაშებისთვის. ეს გამოწვევა მარტივად მოგვარდა ატმისა თუ ტყემლის კურკების შეგროვებით. ჩემი დაკვირვებით, ამ მარტივი და ყველასთვის ხელმისაწვდომი ბუნებრივი რესურსებით თამაშისას ბავშვები დიდ სიამოვნებას იღებენ, სრულად ეფლობიან თამაშში და თან წარმოუდგენლად ღამაზ ფიგურებსა და ფორმებსაც ქმნიან (იხ. ფოტო 17, ფოტო 18).

საქართველოს განათლების, მეცნიერებისა და ახალგაზრდობის სამინისტროს მიერ ორგანიზებულ კონფერენციაზე მომეცა შესაძლებლობა ჩემი გამოცდილება კოლეგებისთვისაც გამეზიარებინა. ვიდეოს ნახვა მრავალფეროვანი რესურსების შესახებ შესაძლებელია იუთუბ არხზე. <https://www.youtube.com/watch?v=XnIHsJNiQnk&t=656s>.

კოლეგების ინტერესმა და უკუკავშირმა უფრო მეტი მოტივაცია მომცა იმისთვის, რომ სოციალური ქსელების მეშვეობით გავუზიარო მათ ჩემი გამოცდილება, მე თავადაც უწყვეტ რეჟიმში გავცნო სფეროში არსებულ სიახლეებს, რათა რაც შეიძლება მეტ ბავშვს შევუქმნათ საბავშვო ბაღებში ბავშვზე ორიენტირებული, მრავალფეროვანი და საინტერესო გარემო; გარემო, სადაც შესაძლებელი იქნება ბავშვების გაბრწყინებული თვალების დანახვა, სადაც ბავშვებს ექნებათ შესაძლებლობა, თავად აირჩიონ მათთვის საინტერესო რესურსები, ითამაშონ, იკვლიონ და მიიღონ სიამოვნება თამაშის პროცესისგან.

ჭბუფი „ბასჭი ბუბუ“-ს ჰილოქსი „ბუნების საღაიაჭოფე“

ნუსადინა ბეშჩენაძე

ა(ა)იპ სკოლამდელი აღზრდის
დაწესებულებების გაერთიანება
ბორჯომის „ჯანმრთელი მომავალი“;
ტაძრისის საბავშვო ბაღის
აღმზრდელი

სოფელი ტაძრისი ორი ისტორიული პროვინციის, თორისა და მესხეთის საზღვარზე, ზღვის დონიდან 1280 მეტრზე მდებარეობს. სოფლის სახელწოდება ტაძართა სიმრავლეს უკავშირდება. ისტორიულ წყაროებზე დაყრდნობით, სოფელი V საუკუნიდან არსებობდა, IX-X საუკუნიდან კი მისი კულტურულ-სამონასტრო ცენტრად ჩამოყალიბება დაწყებულია. სწორედ სოფელ ტაძრისის დედათამონასტერში აღიზარდა სასულიერო და საზოგადო მოღვაწე – გიორგი მთაწმინდელი.

ტაძრისის საბავშვო ბაღი არსებობის 46-ე წელს ითვლის და უახლეს პერიოდამდე 100-ზე მეტ ბავშვს ემსახურებოდა. დღეის მდგომარეობით, ბაღში 49 ბავშვი ირიცხება. ულამაზესი ბუნების მექონე სოფელში შევესწარი შემთხვევას, როდესაც ტყის პირას მორაკრაკე პატარა მდინარეში პიროვნებამ ნარჩენები

ჩაყარა. რა თქმა უნდა, ფაქტზე სათანადო რეაქცია მეონდა, მაგრამ მხოლოდ ამით ვერ დავკმაყოფილდი. გამიჩნდა სურვილი, გამეკეთებინა რაღაც უფრო მასშტაბური, რაც ბუნების მიმართ უდიერად მომპყრობი ადამიანებისთვის გაკვეთილი იქნებოდა და, იმავედროულად, იქნებოდა მიმართული გარემოსდაცვითი ცნობიერების ამაღლებისკენ. ვიფიქრე, როგორც აღმზრდელს, მაქსიმალურად გამომეყენებინა ჩემი შესაძლებლობები. ასე დამებადა პროექტის იდეა – შემექმნა „ვგუფი ბასტი-ბუბუ ბუნების სადარაჯოზე“, რომელიც საზოგადოებაზეც მოახდენდა გავლენას და ბავშვთა უნარების განვითარებასაც შეუწყობდა ხელს.

დილის წრეზე ბავშვებს, გამოწვევის მიზნით, დანაგვიანებული მდინარის ფოტო-მასალა წარვუდგი-

ნე, დავუსვი ღია კითხვები: რას ხედავდნენ ფოტოზე? მოეწონათ თუ არა და რატომ? თავად რას გააკეთებდნენ, ასეთ ფაქტს რომ შესწრებოდნენ? როგორ დაიცავდნენ მდინარეს დაბინძურებისაგან? მათი აზრით, რა შეიძლება მოჰყვეს მდინარის დაბინძურებას და ა.შ. ბავშვები დაინტერესდნენ ამ საკითხით, გამართეს დისკუსია/მსჯელობა; დასახეს პრობლემის გადაჭრის გზები; დაგეგმეს; გააკეთეს არჩევანი. მათი გადაწყვეტილებით, მდინარის დაცვის მიზნით, გავაკეთეთ აბრა წარწერით: გთხოვთ, არ დანაგვიანოთ მდინარე! გაუფრთხილდით ბუნებას!

ღია კითხვების საშუალებით, თემა კვებითი ჯაჭვის მნიშვნელობასთან დავაკავშირე; ბავშვებმა აღნიშნეს, რომ დანაგვიანებული წყალი და მინდორი მოწამლავს თევზებს, ცხოველებს და ადამიანსაც კი. ამიტომ ახლა დაასუფთავებენ და გადაარჩენენ თევზებსა და ცხოველებს.

დემონსტრირების მეთოდის გამოყენებით შევეცადე, მათთვის უფრო თვალსაჩინო გამეხადა სუფთა და დანაგვიანებული მდინარეების შედარება. შთამბეჭდავი იყო ბავშვების ემოციები, როცა დანაგვიანებული მდინარე კალაპოტიდან გადმოვიდა. „შეხედე,

მართლა ამოდის!“ – ეძახდნენ ერთმანეთს. „ჩქარა გავწმინდოთ, შეიძლება ჭიანჭველები დაახრჩოს, აქ ხომ ისინი ცხოვრობენ!“.

მსურდა, თემა გარემოსდაცვით საკითხებთან მიმართებაში მეტად განზოგადებული ყოფილიყო. ამიტომ, გასვლითი ღონისძიებისთვის წინასწარ და-

ვამზადე მუყაოს ყუთები ნარჩენების ჩასაყრელად. ბავშვებმა მიღებული ცოდნა პრაქტიკაში გამოიყენეს და წახემსების შემდგომ ნარჩენები შესაბამის ყუთებში მოათავსეს.

ხელოვნების აქტივობისათვის ბავშვებს ვკითხე, უფრო ხშირად რომელი ნივთები უნახავთ გადაყრილი. მათ ბოთლები დაასახელეს; ამიტომ შევთავაზე მოეფიქრებინათ, რა შეგვეძლო გაგვეკეთებინა ბოთლებისგან. ბავშვებმა გადაწყვიტეს, ბოთლები შეელებათ და მათგან საყვავილეები შეექმნათ. ერთმა პატარამ საყვავილეზე გაღიმებული დედამიწის დახატვა მოისურვა. მოვუწონე იდეა, წავახალისე და დანარჩენებსაც გავუზიარე.

სენსორული განვითარების კუთხით, ბავშვებს ყვავილების დარგვის შესაძლებლობა მივეცი. კითხვაზე, რა დასჭირდებოდათ მცენარეებს გაზრდისათვის, მიპასუხეს: სითბო, წყალი და ჰაერი. პატარებმა გადაწყვიტეს, საყვავილეები კიბეზე დაედგათ და თავიანთი ნამუშევრები მშობლებისთვის ეჩვენებინათ. ყვავილების მოსარწყავად კი მორიგეობა დააწესეს.

წიგნიერების განვითარების მხრივ, ბავშვების უფრო მეტი დაინტერესებისა და წახალისების მიზნით, დავგეგმე განსხვავებული ფორმატის აქტივობა. ვესტუმრეთ ბიბლიოთეკას, სადაც ბიბლიოთეკარმა, წინასწარი შეთანხმების საფუძველზე, ბავშვებს გააცნო და წაუკითხა პროექტის თემასთან დაკავშირებული მასალები. პროცესში ყველა ბავშვი იყო ჩართული – უსმენდნენ, სვამდნენ კითხვებს და ინტერესით ათვალიერებდნენ ილუსტრირებულ წიგნებს.

რაც შეეხება დაბინძურებულ გარემოს, მხოლოდ ჩვენი ძალებით მას ვერ დავასუფთავებდით, ამიტომ გადავწყვიტე პროცესში თემის ჩართვა. ბავშვებს მათთვის გასაგებ ენაზე ავუხსენი, რომ დახმარება გვჭირდებოდა და ბიძია გამგებლისთვის წერილი უნდა მიგვეწერა...

– „კიი, თოვლის ბაბუას როგორც დავუწერეთ წერილი, ისე“, – გახალისდნენ ისინი.

გამგებელთან ვიზიტისას, მას ერთხმად აუხსნეს წერილის შინაარსი – რომ იქ ეწერა დახმარების თხოვნა „ლეღის“ დასუფთავებაში.

ჩვენმა თხოვნამ შედეგი გამოიღო და დასუფთავების აქტივობაში ჩაერთნენ ადგილობრივი თვითმმართველობის წარმომადგენლები, გარემოსდაცვითი სამსახურის თანამშრომლები, დასუფთავების სამსახური და მშობლები.

აქტივობა ბავშვებისთვის უფრო საინტერესო რომ ყოფილიყო, გადავწყვიტე პროცესში როლური თამა-

შების გამოყენება. ამისათვის წინასწარ დავამზადე მუყაოს ვიდეოკამერა, მიკროფონი და ასე შევქმენი თამაშისთვის გამოწვევა. ბავშვებმაც არ დააყოვნეს, შესანიშნავად მოირგეს როლები და პროექტის თემის ირგვლივ კითხვების დასმით დაიწყეს თამაში. მათთვის ძალიან საინტერესო აღმოჩნდა გარემოსდაცვითი და დასუფთავების სამსახურის ავტომანქანების დათვალიერება. სამსახურის წარმომადგენლებმა ბავშვებს დართეს ნება, ჩამსხდარიყვნენ ავტომობილებში და უფროსების მეთვალყურეობის ქვეშ ენახათ თითოეული დეტალი. ძალიან შთამბეჭდავი იყო მომენტი, როდესაც ერეკლემ აიღო მეგაფონი და ჩასძახა: – გაუფრთხილდით ბუნებას, არ დაყაროთ ნარჩენები! – მისი ხმა ექოდ გაისმა ტყის სივრცეში და პოზიტიური განწყობა შეეძნა უფროსებს შორის. სრულიად მოულოდნელად ტერიტორიაზე პატრულის მანქანა გამოჩნდა; პოლიციელებიც დიდად დაინტერესდნენ მიმდინარე აქტივობით. ბავშვებს ახლა პოლიციის მანქანის დათვალიერების, სირენის ჩართვის შესაძლებლობა მიეცათ. მიმდინარე პროცესმა პატარებს პროფესიები – სადმი ინტერესიც გაუჩინა:

– მე მძღოლი გავხდები, როცა გავიზრდები, ვივლი ასეთი მანქანით და დავიცავ ბუნებას, – თქვა გაბრიელმა.

—მე კიდევ ასეთ ფორმას ჩავიცვამ და პოლიციელი ვიქნები, ყველას ვეტყვი, რომ ნაგავი არ დაყარონ! — გამოეპასუხა დავითი.

ბავშვებმა იგრძნეს თუ რამდენად სასიკეთო და მნიშვნელოვან საქმეს აკეთებდნენ და უფროსებს მადლობას უხდიდნენ ამისთვის; ეუბნებოდნენ, რომ ყოველთვის დაეხმარებოდნენ მათ.

აქვე აღვნიშნავ, რომ ბავშვების სურვილით განხორციელებული ყოველი ქმედება ხორციელდებოდა უფროსების დახმარებისა და მეთვალყურეობის ქვეშ, მოსალოდნელი შესაძლო საფრთხეების წინასწარ გათვალისწინებით.

ზემოხსენებული აქტივობის შემდეგ, პროცესის შესაჯამებლად, დავგეგმე ექსკურსია ბორჯომ-ხარაგაულის ეროვნულ ნაკრძალში. აქ ბავშვებმა კიდევ უფრო მეტად შეიმეცნეს ბიომრავალფეროვნება, მისი მნიშვნელობა და ბუნების დაცვაზე ზრუნვის აუცილებლობა.

თამამად შეგვიძლია ვთქვათ, რომ პროექტმა დადებითი გავლენა მოახდინა საზოგადოებაზე — გასუფთავდა მდინარე, ბავშვებმა გამოავლინეს სხვადასხვა უნარი, ხელი შეეწყო მათ ჰოლისტურ განვითარებას, ასევე, საზოგადოების ცნობიერების ამაღლებას ბუნებაზე ზრუნვის პასუხისმგებლობის მიმართულებით.

—რომარა ეს პროექტი, დიდი ალბათობით, მდინარე დღესაც იგივე მდგომარეობაში იქნებოდა და მისი დანაგვიანება კვლავ გაგრძელდებოდა. ერთ დღეს კი ასეთი უდიერი მოპყრობა, ისევ ჩვენ დაგვიბრუნდებოდა ბუმერანგივით და დიდ ზიანს მოგვაყენებდა, — ასეთი იყო თემის უკუკავშირი.

